

براهوئی شاعری ٹی لوزی آزموندہ

ڈاکٹر لیاقت سنی ☆

Abstract:

This research article shows the experimental improvement in Brahui poetry although Brahui poetry experiences prosperous itself regarding style, rhyme and genre since 1990. It further proves that senior most lyrists have initiated lexical experiment in Brahui poetry. When some ones thoughts, opinions and feelings would dresses up with stylistic experience, then it shows the hardship, sorrows' and trial of life, it is known as self defined poetry too, Which deals with your inner life activity. Such feelings generate lexical experiment and improvement in Brahui. This was the period when Brahui "GHAZAL" reached its Destination.

فنی تجربہ تو خارجی بابت تبدیلی آن پدمریک شاعری ٹی داخلی تبدیلی تو لوزی تبدیلی نئے ارے
ولے تجربہ روایت نئے افک داڑے خارجی آن مرادھائی، جون ناء و داخلی آن مراد، مواد و لوز آتاء۔
واہم براہوئی نوشتوک خارجی تبدیلی آن بیدس داخلی تجربہ و تبدیلی ناکوشست کرینے و مواد یا
لوزی رداٹ تبدیلی و تجربہ نامقصد نوشتوک تینا نوشت ٹی شیرزی آہنگ و دی کنگ و درشان کیک
ایلو دا کہ اسہ سر حال نئے آبیرو داوڑانگا تجربہ مریک۔

یعنی داوڑانگا نوشتہ اسہ لوز نئے ناداپار پپار پھیری کیک ہرانا سر حال و موزوں ہم اسٹ مریک دا اسہ
جتاء بحث و تران نئے کہ انت براہوئی ادب داخلی یعنی مواد یا لوزی تجربہ، ہم تجربہ نئے خیال کیک یا نہ؟

* ایسوسی ایٹ پروفیسر شعبہ براہوئی، جامعہ بلوچستان کوئٹہ۔

اگہ ہنگ ۽ مواد یا لوزی تبدیلی و تجربہ ٹی روایت منگ نالائی ہم ختنگ ودا آسان و سبک ہم ارے
 داکان بیدس براہوئی شاعری نامزاج و تب تون اور اور شیمتری زبان ہم داوڑانگا تجربہ و دروشم آتے
 امنایک ولے ولدا ہم ادبی بابت دافک پوسکن ۽ گام یا تبدیلی خیال کتنگپسہ انتیکہ تجربہ بیرہ ہائی جون
 ٹی تبدیلی آن مریک داخلی تجربہ تو متکنا روایت آ تیٹی کنگانے و گیشتری مثنوی یا ٹھپوئی شاعری ٹی
 دو بریک انتیکہ اسہ سر حال نئے آ سرجمی اٹ نوشتہ کنگ کن مثنوی نادروشم مدت و مکم ایٹک ہندو لوزی ۽
 تجربہ کس جذبات اسلم آن نمونہ کن نوشتہ ۽ ہرائی لوزی تجربہ درشان ارے

امر	عشق	انسانے	ہوشان	دیک
امر	است	دڑدآن	باٹی	بریک
امر	تینکھ	تینٹ	کرینک	عذاب
امر	فرقہ	بندی	تو مسن	خراب
امر	کارہ	داکان	لکھ و	ہزار
امر	محل	ماڑیک	مریرہ	مزار
امر	مسنو	ایلمک	کسر آن	مر
امر	مس	کسر نن	کہ خل	تیان پھر
امر	عقل	زنداتہ	زندان	کرے
امر	خیر	برکت	۽ دشتان	درے
امر	ارغ	لاچار	زایفہ	زور
امر	کارواناک	ہندن	ہنور	(1)

دائی لوز ”امر“ ہرا بنجائی لوز ۽ وچا نوشت امر نادا پار پپار چرخ کیک و نوشتوک ہر ہمو سر حال ۽
 نوشتہ کیک ہرائی ”امر“ نا بابت ترکیب و ترتیب جوڑ مرے اسہ ہندو نوپین نوشت کس ہرائی لوز ”عجب“
 سر حال جوڑ ۽۔

اینو نا ننا ایمان عجب انسان عجب شیطان عجب
 ننا قول عجب، پیمان عجب دا میر عجب سلطان عجب
 نما حسن عجب، ننا عشق عجب، دا قہر و غضب بیداد عجب
 دا است عجب دا ٹھپ عجب دا ٹھپا تا درمان عجب (2)

داوڑانگا لوزی تجربہ کن داوخت اسکان بچو پن، دروشینک واصطلاح کس جوڑ متنے ایہن دامتننا
 دروشم تیبی نوشتہ مرسہ کرینے، وختس، غزل تو وختس مثنوی نادروشم اٹ نوشتہ مرسہ بسونے وداوڑانگا
 تجربہ، کز اس کز اس ایلو نوشتوک آتا نوشت آتیبی ہم دو بریک دا کان بیدس لوزی تجربہ ٹی ہم مستی تجربہ
 نادرک رسینگ یعنی اسلم پروانہ اسہ لوزسے ہلیک تو اوکان گڈ دا دروشم ٹی فتح شاد پین شوندری کرسہ
 دادے نظمیہ رنگ ایتک ہر ادے اگہ پن تنگ ء تو ”لوزیہ نظم“ پانگ مننگ کیک وڑک کن ”رازنا
 ہیتس“ آن منہ شیر

خوینکے	ہر	خوینکے	جوان	سمجھ
خوینکے	خوکی	ء	رحمان	سمجھ
خوینکے	اف	بہا	نادان	سمجھ
خوینکے	رب	نا	احسان	سمجھ
خوینکے	مشکلا	آسان		سمجھ
خوینکے	خن	ٹی	مہمان	سمجھ
خوینکے	رب	نا	مہران	سمجھ
خوینکے	عشقنا	میدان	سمجھ	(3)

فتح شادنا اسہ لوزیہ نظم کس ہراٹی ”قلم“ سر حال ء

قلم	بادوی	ء	زبانے	قلم
قلم	بے	توارا	ترانے	قلم

قلم	بخت	دولت	شانے	قلم
قلم	انت	پاوه	اخہ	جوانے
قلم	دنامہرے	دڑانے	قلم	
قلم	ہر فک	علمے	روانے	قلم
قلم	کسے	آ کہ	ہرانے	قلم
قلم	یک	روشن	گمانے	قلم (4)

لوزیہ نظم آن بیدس لوزی تجربہ ٹی ترکیب ردیف وقافیہ نابابت ہم پوسکنوروایت ملیک یعنی مرغناردیف آتاہنگ شیریں چس ءودیفنگ ولے وآہنگ ٹی ودیکی ناسوب مریک ایہن توداداخلی ء تجربہ ء ولے واہم داڑان شیرنا دروشم وحسن ودک مرغناردیف آتیٹی ارارگرا درشان مریک اوہڑتوماک اسہ ایلونازومریرہ۔

i- داہم خیال نئے کہ مرغناردیف ناکپفنگ شاعرکن آسانی ودی کیک یا نوشتوک پین زیات لوز آتا کپفنگ آن بچک یا ہر اتم گوڑ لوزاک یعنی ذخیرہ انگا لوز آک کم مریرتو مرغناردیف مرغنالوزی ترکیب آتے اوارکننگ اک۔

ii- مرغناردیف آن مست قافیہ نابریبر مشکل وکین لکیک ہر افنکاری نُس خوانک ایہن پیشن آن یاخوانگ آن آسان محسوس مریک ولے فنی بابت مرغناردیف آتا ترکیب وقافیہ نابریبری عالمانہ ء لائخی خوانک۔

مرغناردیف آتا درشانی براہوئی شاعری ٹی کفایت کرارنا نوشتہ آتیٹی خننگ ”استارخس تینو“ ہم اسہ غزل نئے نار دلیف ء ہر اپوراء مصرعہ نئے منظور بلوچ ناغزل نئے نامنہ شیر ہر اتیٹی مرغنا ردیف آتا بازگچنی اٹ ترکیب ہفنگانے۔

دیرس بسک تینو ایسک مہرس گپس گوشس پھلس

تالان اینو ہستین اسک مہرس گپس گوش پھلس
 انتے نکلو پالن پالن انتے جوڑکو بارن بارن
 یا تا ولدا ولدا بسک مہرس گپس گوش پھلس
 انتے بھلن بھلن نکلو چلہ نا وڈمرغن نکلو
 تیرو نکس وا استٹ تسک مہرس گپس گوشس پھلس (5)

داٹی ”مہرس، گپس، گوشس، پھلس“ ردیف نارداٹ ہنگانے یعنی ستر یا مصرعہ نانیمہ ردیف ۽
 تو ایلونیمہ تے اسل شیر ۽ ہر ابراہونی شاعری ٹی پوسکتو ترکیب نئے ہر ادے داخلی تجربہ پاننگ اک ودا
 وڈانگا تجربہ سرسہی وروایت مننگ نالائی تنگ۔

ایہن باز آک دانفے ”مرغنا بحر“ نا استعمال پارہ یعنی اوفنا خیال ۽ شاعر مرغنو بحر نئے نوشتہ کرینے
 ولے بحر چو وختس مرغن یا گونڈ مفک بلکہ بحر ٹی بروکا کڑو (رکن) آتا کچ مچہ یا باز مننگ کیک بحر تو
 ہمواسٹ ۽ آگہ اونا کڑوک مچٹ مسرتو اودے چنکا بحر خیال کنگ اک آگہ ہمو بحر نا کڑو تا کچ زیات
 کنگ ۽ ہر ادے مرغنا بحر خیال کنگ اک ہر اسے غلط فہمی نئے اسل اٹ مرغنا ردیف نا ترکیب ۽ ہنگ
 آن بحر نا کڑوک ودریہ ایہن تو اسل شیر تینا کچ مریک اونا مرغنی ناسوب مرغنا ردیف مریک۔ مرغنا
 ردیف آتے شیر زبانی کن کفایت کرار ہم فنکاری و استادی اٹ کاریم بلکنے ”بالاد“ ٹی مرغنا ردیف
 آتا جو انوکھ نسیت نمونہ غاک دو بریرہ دنکہ

تینا ویرانا دازندگی ۽ خنوٹپ تازہ مریک درد زیادہ مریک
 یا کسرتی تینا ناگلی ۽ خنوٹپ تازہ مریک درد زیادہ مریک
 دیدہ ۽ دول درکڑ دا استے اثر دنکہ ارمان ۽ مودہ نا استے ہشر
 ای خوشی ۽ خنو ماتمی ۽ خنوٹپ تازہ مریک درد زیادہ مریک
 کاوکہ ڈکوائ تینے چن ٹی دس بلبلاتا دازیا وطن ٹی دس
 ایڑے پھلاتا ای دولٹی ۽ خنوٹپ تازہ مریک درہ زیادہ مریک (6)

برڈز کو شیر تینی ”خنوٹپ تازہ مریک درد زیادہ مریک“ مرغنو ردیف نئے ہرانا وڈک پین براہونی

شاعری ٹی دوہفک کفایت کرارٹی دالانچی اسک کہ او مرغناردیف آتے داخس زیبائی اٹ خلا کہ ہرا
انسان نانہ بلکہ قدرتی ءترکیب لگیرہ ہندن شاعرنا فنکاری وشاعرانہ لائچی تیان بیدس مرغناردیف آتیٹی
موسیقیت ولئے سرہم درشان مریک ہندن بیان کنگ وخت آ باز زیبا ءخنگرہ۔
کفایت کرارنا شاعری ٹی گیشتری مرغناردیف آک دو بریرہ داڑے اونا گڑاس مرغناردیف
آتے درشان کینہ؛

’ای داسکان بازگٹ بٹ است ناٹکرتے مچ کیوہ‘

’استناہیت نئے کسے ای پا پرہ‘

’کرارای نے آحیرانٹ‘

’نن تیرمفک دے گدرینٹکپک‘

’کنے پا بوکنا بالادے پا پیرے‘

’بے تک بے تو ارچپ چپ کرار کرار‘

’است مونجا مریسہ ء‘

’اینو خاخرے نے خبر مرے۔‘

اسحاق سوزنا سونج رونج ٹی ہم مرغناردیف آتا ترکیب دو بریک سوزنا مرغناردیف نئے نامثال‘

ای اوڑا ہراٹہ وا اوہم ہرا کہ ای ہم اسٹہ چپ اوہم اسکہ چپ

خوینک ہر دوسرنا کہ خن تیان وہا کہ ای ہم اسٹہ چپ اوہم اسکہ چپ

تخوک اسکہ تال حنامی آ پر بنن دو تیا ٹک ننا است ٹی اس

نہ ای ٹک بناٹہ نہ اوٹک بنا کہ ای ہم اسٹہ چپ اوہم اسکہ چپ (7)

داخلی تجربہ نادامرغن ردیفی آ تجربہ ہر نوشتوک ناشیر آ تیٹی خنگک یعنی نوشتوک ناتب وٹڑ آ

دا تجربہ لگک و نوشتوک جوان وٹڑاٹ تینا است ناحال و سرحال ءدرشان کنگ کیک۔

کھٹیا

سر سہب او تجربہ نئے کن دالمی اے کہ تجربہ کرو کا یا نوشتوک اے روایت آ تا جوانی و کمبوتی سیم و دنگ نابابت و انھی مرے۔ ادبی تجربہ نئے ناسر سہی، ہمو وخت آ منگ کیک ہر اتم ہمو زبان ٹی تجربہ منگ ۽ ہمو زبان ٹی پوسکنا تجربہ ۽ قبول کنگ ناسگ مرے او پوسکنا تجربہ زبان نامزان و آہنگ نابابت مرے۔ سر سہب آ نوشتوک ہمو دے ہر امتکنا روایت آ تیان او نامبوتی و گھٹی تے مر کرسہ تینا نوشت ۽ زیدار کے گڑا ہمو نوشت یا تجربہ تالان منگ نالانچی تحک داڑے ارا گڑا نادرک لکیک کہ متکنا روایت یا نوشت آ تیان یا متکنا نوشت وھاٹی یا دروشم تا کمبوتی و گھٹی تے مر کنگے ہر افک او دے تالان منگ کن اپسہ اگہ پوسکنو تجربہ نئے مرے تو او نابنیاد متکنا روایت آ تحنگ ۽ اوکان گڈ ہموھاٹی ٹی تینا رداٹ تبدیلی ہنگ ۽۔

براہوئی ادب ٹی تجربہ غاتا بے سہی ناسوب آک باز منگ کیرہ ولے اسہ سوب نئے داہم ارے کہ گیشتری کہ تجربہ نئے مسونے دا پیرہ نوشتوک نافنی لائچی تا درشان نا خاطر آن مسونے ہندن لاشعوری وڑاٹ تجربہ نابنیاد تحنگ نے اوکان گڈ ہمو تجربہ یاھاٹی آ او نا اولیکو نوشتوک ہم قلم ہر فتنے۔

فنی تجربہ تو خارجی بابت تبدیلی آن پدمریک شاعری ٹی داخلی تبدیلی تو لوزی تبدیلی نئے ارے ولے تجربہ و روایت نئے افک داڑے خارجی آن مرادھاٹی، جون ناء و داخلی آن مراد، مواد و لوز آ تا ۽۔

براہوئی نوشتوک خارجی تبدیلی آن بیدس داخلی تجربہ و تبدیلی نا کوشست کرینے و مواد یا لوزی رداٹ تبدیلی و تجربہ نامقصد نوشتوک تینا نوشت ٹی شیمری آہنگ و دی کنگ ۽ درشان کیک۔ ہراڑسکان براہوئی شاعری ٹی تجربہ یا پوسکنو روایت نئے نا و دتھنگ ناہیت ۽ تو براہوئی ادب لاشعوری وڑاٹ دا عمل آن گدرینگانے، کھٹیا بے سہی آ سرمریک۔ داکان بیدس لوزی بابت مروکا تجربہ ہرا پابندی و چیرگنی آن بیدس ہچ نئے افک او دا براہوئی شاعری کن نسخان نئے سر پند منگ اک ہراڑان خیال و سوچ آک کنٹ مریرہ۔

حوالہ نمائک

- 1- پروانہ، محمد اسلم، ”جذبات اسلم“، 1995ء براہوئی اکیڈمی کوئٹہ پنے 57
- 2- پروانہ، محمد اسلم ”جذبات اسلم“ ایضاً پنے 108
- 3- شاد، فتح محمد، رازِ سناہیتس“، 2003ء براہوئی اکیڈمی کوئٹہ پنے 115
- 4- شاد، فتح محمد ”رازِ سناہیتس“ ایضاً پنے 95
- 5- بلوچ، منظور ”استارِ تحس تیتو“، 2002ء تواری سلی کیشنز پنے 17
- 6- کرار، کفایت ”بالاد“، 2004ء راسکوه ادبی دیوان پنے 25
- 7- سوز، محمد اسحاق ”سونج رونج“، 2001ء براہوئی اکیڈمی کوئٹہ پنے 241

براہوئی متل آتاراجی ولسانی اہمیت

محمد اکرم رخشانی*

یوسف مینگل**

Abstract:

This research article guides the readers about indigenous knowledge of our forefathers. Though they used to pass very simple life but the creativity, power of understanding, ethical values shows their greatness. Every literature begins with folk tendency. In nomadic life people used the folk proverbs, riddles, sayings as tool of refreshment. Or the people called them mental satisfaction game. This article shows that Brahui proverbs has its linguistically and social importance in its society. These were the indigenous knowledge of the past. People were conveyed their messages with the help of proverbs and quotations.

متل آک اسد زبان اسینا لسانی سرمایہ ٹی بھاز بھلو اہمیت اس تخرہ۔ دافتا تعلق زبان تون سختی اسٹ
گنڈوک مریک ہر افقا استعمال ہراڑے زبان اٹی زیبائی اتیک ہموڑے متل آتین انسان ناہیل کنگ
کن دافتی گچین ء قیمتی ء مثال ام رسینگ۔ دنیاٹی دہنو چو زبانس مفروئے ہراٹی جاگہ نا جاگہس دافتا
استعمال متنے۔ دھنک شاعری نادروشم ء زیب کنگ کن تشبیہ واستعارہ آن کمک النگ اندن نثرائی زبان
نا زیبائی نا وسیلہ متل، وساہت، چاچا و بجازیک اریر۔ متل آک زبان نا ہمو دور اتون تعلق تخرہ ہراٹی
انسان خلقتی زند ناباتی کس، ہراڑے راجی اسٹی نا سوب آن تہذیبی رنگ آک اوڑدہ اسر، اندا دورٹی

* لیکچرار گورنمنٹ ڈگری کالج نوشہلی
** لیکچرار شعبہ براہوئی، جامعہ بلوچستان کوئٹہ۔

انسان تینا زندو بود اوراجی زندنا اتون گنڈوک کس۔ او ادب ام انسان نا اندا دورنا پیداوارے۔ دنیا نا ایلو مخلوق آتیاں بار براہوئی مخلوق ام تینا راجی زندے تدبیرنگ کن خلقی زندو قبائلی نظام نا شیخ اس مسونے ہراڑے او فتادب ام او فتا راجی زندا اتون او اراوار بریہ کرینے۔

دائی بھاز اصنف آک اریر ہرا دے نن خلقی ادب پانہ او اینونا دورائی اندا ادب او فتا ہمودورنا رنگ آتے جوانی اٹ درشان یک۔ اندا رٹ اگہ انگے تو براہوئی زبان نا ہمودورنا ادب یعنی خلقی ادب ہراٹی ننے شیریں ادب مرے یا نثری اڑتو ما شیخ آتا ٹڈیک بھلو کچ سیٹی رسیدگرہ۔ دنکہ شیریں ادب ٹی کلان بھلا اہمیت شاعری ناے دائی ننے ہروڑنا شاعر یک نظر بریرہ چائے محبوب نا صفت و ثناء مرے یا موسم نارنگ آک، ہتم تو او ارا گواڑخ یا چلہ نارف و گور میچ آک، چھنا تالولی مرے یا کہ برام و شاد کامی تابلو ہالوتون او ارا زہیری لیکو لیلی مور، جنگی شیر او مودہ دا کل ننے خلقی شاعری ٹی اوڑدہ اریر۔ داکان بیدس خلقی نثری ادب اٹ متل، وساہت، بجازی ء چا چاتے تون او ارا خلقی قصہ غاک ام شامل اریر۔ خلقی قصہ ء او نا کڑدار آتیٹی جن، دیو، دت، پری، بلا حیوان آک انسانی زندوتون او ارا اوراسہ خیالی ء دنیا سینا تشکیل ء کیرہ ہراٹی حقیقی زندنا دروشم کم نظر بریک اندن متل وساہت ء چا چاک ادب نا مویش آک اریر ہرا قتیٹی راجی زندنا حقیقی ء رنگاک اسہ جو انودروشم سیٹی مونا بریرہ۔

متل انتا سے

براہوئی ٹی متل ہمودے پارہ ہراٹی اسہ گنڈو جملہ سیٹی اسہ بھلو کلہو اس یا عقل پاداری نا ایتس مرے۔ دھن تو متل بیرہ منہ لوز آتیا تالان مریک ولے دانا مفہوم ء اگہ انگے تو دائی اسہ کڑمی اس مریک دافتا اگہ تاریخی رڈت جاچ انگے تو دافتا تعلق زبان نا بنیاد تون گنڈوک ختنگ خلقی شاعری مرے یا خلقی قصہ غاک اندا وڑمتل وساہت آتا بنا ء ام زبان نا بنائی دور آن تعلق تحوک ارے۔ اینو دنیاٹی افس کہ زبانک اریر دافتیٹی متل آک دو بریرہ اندا متل آک ہمو زبان تا تاریخی ء ٹڈیک پانگرہ او اسہ زبان سینا شونداری ٹی متل آتا بھلو کڑدار اس مریک اگہ اسہ زبان سینا متکنی ناہیت مرے تو

دانا اندازہ ام اونا خلقی ادب آن خلنگ مریک اگہ دائی خلقی شاعری تون اور خلقی قصہ او متل وساہت، چاچاک اسورہ تو ہمزبان اسے متکونو زبان نس پاننگک۔ ننا براہوئی زبان دا کل مڈی تیان ازگارے۔ اندا سوب ء کہ نن براہوئی ء دنیا نا اسہ قدیم ء زبان اس سر پند مرینہ۔ حاجی عثمان بنگلوی نوشتہ کیک کہ۔

”متل آک زبان نازیب زینت او جان اریر۔ ہرا زبان ائی کہ متل بھاز مرے او زبان ء بھاز جاندار و جامع پہہ مریرہ“ (1)

اندن پروفیسر زیب النساء متل آتا بارواٹ نوشتہ ء کیک کہ
 ”متل آک قوم آتا تجربہ و آزموندہ خاک ء ہرا کہ وختس حکمتی ء منہ لوز پنت و شون یا وختس اشارہ ناشکل اٹ ادا کنگیرہ۔ دنیا نا قوم آک تینا اسہ مخصوص ء انداز اسیدٹ دا متل آتے بیان کیرہ۔ (2)
 داہیت اٹ ہیچ اوشک اس اف کہ متل آک عقل و پامداری کن استعمال مریرہ داچکا جملہ غاتیبی عقل پامداری نا گچین اوہیت آک نظر بریرہ۔ براہوئی زبان ائی ہراڑے خلقی شاعری ٹی باز گچین و زیبدار ء رنگ آک ساڑی اریر ہموڑے نا متل آک ہم باز گچین و ڈولدار ء دروشم اسیدٹ نا ادب نا شیخ اریر۔ اندن کہ خلقی ادب نا ایلو صنف آتا جوڑ کر وکا تا بارواٹ معلومداری دو مفک تو اندن متل آتے ام تخلیق کر وکا تا بارواٹ سماء تمپک کہ دافتا خالق دیرے؟ اودا ہرا دور ء امرانگا حالیت ائی جوڑ مریرہ کرینو قیاس اٹ پاننگ مریک کہ دافتا تخلیق کر وکا کہ ہموچہ ہوال ء براہوئی مخلوق آک اریر ہرا فک مش و پڑوچیل و پٹ و بیابان تیبی تینا زند ء تدیفیو۔ دافک اوقا ہمو ہزار ء سال آتا زندنا آزموندہ و تجربہ خاکو ہرا قیبی عقل و پامداری نا پیتاک تینا زبیا غا دروشم اٹ ساڑی اریر۔ اگہ براہوئی متل آتا سر حال آتا بارواٹ غور کنگے تو دافتی پنت و شون مہر و مابت، نیکی بدی، مڑدی و لغوری، مال و مالرداری، کشت و کشار ہندن پین پین زندنا ہر شیخ نا بارواٹ متل آتی کشار ہی و شایقی ارے۔ براہوئی متل آتا بارواٹ برمش کتاب اٹ نوشتہ کنگانے۔

”ہیت نادا وڑ“ متل، بھاز متکونو ادبی ء ثقافتی ء سرمایہ سے بلکہ دادعوئی ہم غلط آف کہ ہندا صنف سخن و متل براہوئی قبیلہ آتا ادب بھاز گچین ء شیخ اسے دائی اوڑدہ دافتا تاریخ، ثقافت، بش تول روایت و

سیاست چاہنگ و پانگ کہ جو انو حد اسے اسکان کسر نشان تنگ نابے مٹ و ذریعہ و روشن و مینارس ہم
 ارے‘ (3)

براہوئی زبان نامڈیک ہرافتے نن اینو پنت و شون و نصیحت کن استعمال کینہ دافتے نن
 اسکان سر کروکاک ننا مو پاوال آ مخلوق و ہرا فک تینا سیدہ غاتیٹی ڈاڈی تے ہزار و سال آ تیان خوندی
 کریسہ نن اسکان سر کریسو۔ پروفیسر سوسن براہوئی متل آ تا بارواٹ دن نوشتہ کیک۔
 ’’زبان اسیٹی متل آ تا بازی او نادب نامتنکی و گچنی نامثوت مریک ہموکان ہمو زبان ٹی ہیبت
 کروکاقوم نافذنی صلاحیت و ترقی و تہذیب و ثقافت تاریخ و اخلاق جوانی ہمو قوم نازند بود و سوچ و فلسفہ نا
 باروٹ ہم درک لگک‘ (4)

دا اسے پاشو ہیبت اسے کہ زبان اسینا متل آ تیان ہمو قوم نازند بود بش تول ثقافت درشان
 مریک۔ اگہ براہوئی زبان نامتل آتے نن خوڑتی اٹ ارن تو معلوم مریک کہ براہوئی مخلوق اکثر
 پہوال مسونو دا خاطر ان براہوئی زبان نامتل آ تیٹی مال مالرداری نامشخ زیادہ نظر بریک مال مالرداری آن
 علاوہ کشت و کشار، شوان، بزگر، مہمان، خر مایوزند نامہریشخ آ متل آک ساڑی اریر۔
 مال مالرداری ناباروٹ گڑاس متل داوڑاٹ اریر۔

- (1)۔ بے مال آن مخلوق آتے گر الیک۔
  - (2)۔ پیٹے کٹی ہلیک شوان نارغ و کنیک۔
  - (3)۔ ہچ کنیک داڑے خن تے سختے ایڑے۔
  - (4)۔ شوان آن بیدس گھر مفک۔
  - (5)۔ شوان ناقدرے پاوال آن ارف۔
  - (6)۔ شوان ناسٹ کشتے سرنگاتے بیڑک۔
- اندرداٹ ہزار متل آکو ہرا فک مال مالرداری نازی آ جوڑکننگانو۔ مال مالرداری تون اوارکشت
 کشارنا ہم متل آک ام بھلوکچ اسیٹی رسینگرہ دافتیان گڑاس داوڑاٹ اریر۔
 (1)۔ بزغرنادوڈ غارٹی خن تے آسمانی۔

(3)۔ بزغرو بوتار سیال مفسہ۔

(3) خولم نا ثواب اٹ شنز ام دیر کینیک۔

(4)۔ خراس عتف گڑ الزگار کہ۔

(5)۔ خشکا وہ گورنا شکارے۔ (۵)

کشت کشار نامتل آتین معلوم داری مریک براہوئی مخلوق اسے بھلو علاقہ سینا خواجہ مسونو۔ دا
خاطر آن جاگہ اس اوفک چشمہ و کاریز آتا خو کا کشت کشار کرینو جاگہ اس پٹ و مش تینی مال مال داری
کرینو۔ جاگہ اس اوفک دریا تینا مرصرف خشکا وہ نازی آگزارہ کرینو دنگہ دامت اٹ پائنگ۔
خشکا بہ گورنا شکارے، براہوئی مخلوق ناسے وخت اسیان مہمان نواز مسونو اندا خاطر ان اوفتا متل آتیٹی
مہمان نوازی ہم درشان مریک۔ مہمان نوازی ناباروٹ گڑ اس متل آک دارنگ اٹی او۔

”مہمان تینا قسمت عتیبٹ ہنیک

مہمان ع مہر ایت سیرتفہ

اول ایلم ناحوالے ہر فپہ مہمان ناحوال عہل

شیر زال آنیٹری مہمان عٹنگ اٹ بش کیک“ (6)

دامتل آتین معلوم مریک براہویک باز مہمان نواز مسونو اوفتار وایت مسونے مہمان ع ایلم آن
زیادہ قدر تسونو اندا خاطر ان پارینو ایلم ع احوال کہ مہمان ع احوال کہ اندن مہمان نامہر ناباروٹ کئی
متل آک اریر۔ اندا سوب آن اینوام مہمان نوازی ناباروٹ براہوئی مخلوق بھاز گچین اے۔ تل و
وساہت آک داہمو پامدارا تا عقل مندی ناپنت و نصیحت کن اریر کس دافتنے بنک اوفتازی آ عمل کیک او
دافتنے برو کانسل تیکن کسرنا چراغ پائنگ۔

پنت شون ناباروٹ اسہ متل اس داوڑٹ ع۔

”دوشہ اس اف سل بے“ (7)

یوسف مینگل تینا ایم فل نامقالہ ٹی دامتل نامعنی ع داوڑ بیان کرینے۔

”وامتل ائی انسان نافطرت ناباروٹ پانگانے کہ بندغ نافطرت بدل مننگ کیک ہراوڑاٹ
اونامزاج ۽ بیرہ ہمووڑسلیک دہنکہ دوشہ سل بنگ اونارنگ ودروشم بدل مریسہ کاہک ولے بندغ دہن
اف کہ تینارنگ ودروشم ۽ بدل کے یاتینا فطرت اٹ بدلی اتے اندا خاطران پارہ بندغ ۽ یقین کنگ
مفک“ (7)

براہوئی مخلوق اکثر مال دار مسونو مال داری ناسوب آن وختس داڑے وختس ایڑے۔ سیل اکن
سندھ وکچھی ناکنڈا مالٹے تینا درینو تیرمہ کن ساراوان، جھالاوان ناکنڈا ہمپ بٹ کرینو۔ انداسفر تپٹی
اوقتامال تے دز آک خلکو نو درینو اوقتامی تے پلانو دز آتا دو تان دا مخلوق تنگ مسونے، براہوئی زبان
اٹ دز نازی آہم کئی متل آک جوڑ مسونو۔ دہنکہ۔

(1)۔ دز ۽ خدا بش کپ اگہ بش مس چندی تاخانہ ۽ خراب کیک۔

(2)۔ دز ۽ بدعا الیک

(3)۔ دز نا خواری پوک مفک۔

(4)۔ دز است ۽ خاچھک اراء خلیک۔

(5)۔ دز بادشاہ نارے پرغا غریب تینا دانکو تے ڈکا۔

(6)۔ دز ناریش آکگ ۽۔ (8)

براہوئی مخلوق ۽ دز آک تو ایہن خلکو نو پلانو ولے ایلو کنڈان نہار آتا ہم بھلو خوف اس مسونے
خاص کر نہار آتپٹی خرما او فتنے بھاز نقصان رسیفینے اوقتامال ۽ پرغانے دا نہار بولان ائی مرے یا کچھی
خراسان داہر جاگہ غا دا مخلوق ۽ اوقتامال تے نسخان رسیفینے براہوئی زبان ائی خرمانازی آبھاز متل جوڑ
کنگانے۔

خرماتے کس کھر ناشوان کپک

خرما پارے ای بے زور آن کھر ناشوان مریوہ۔

خرماغان تینا غامیل ثابت متنے۔

خرما ہڑدے ہٹور کپک

خرماتینا شکاراٹ کچک ء شامل کچک (9)

براہوئی زبان نامتل آتا مڈی ہندا خدر بھلونے کہ زندناہر پہلو آ دامتلا آک جور کنگا نو چائے خوشی مرے یا غم ہمپ و بٹ ڈکال ہتم مال مالدری ولے یا دوستی دشمنی راست گوئی دروغ مرے یا امیری غریبی پوریا گرکشت و کشار مرڈی ولغوری چنا و بھلا، ڈز، داکان علاوہ پین پین چندی سر حال آتیا متل آک اریر۔

براہوئی زبان نامتل آک بے حساب بے کچ زیادہ او ولے داسکان کہ دافتیان گڑاس کتابی دروشم اٹ سوگو کنگا نو ولے ہزار آتا تعداد اٹی داسکان کہ پہوال مخلوق ناسیدہ غاتیٹی خوندی اریر۔ براہوئی متل آتے کل آن مست انگریز آک تینا کتاب آتیٹی شائع کریر دارداٹ ڈینس برے ناپن بریک ہرا کہ انگریز آفیسر اس او بھلو متل اس کتابی صورت اٹ مونا ایس۔ داکان علاوہ کامل القادری تینا کتاب شروع ہرائی اونا انشائیہ غاک اریر ولے اندا کتاب اٹی بھلو کچ اسیٹی متل آک ساڑی اریر۔ دارداٹ ننا جہی آنوشتہ کار آک ہم متل آتے مچ کریرہ کرینو ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی بھلو متل اس مچ کریرہ کتابی شکل اٹ مونا ایسونے اونا کتاب متل ووسا ہتا ک دا پین اٹ چھاپ کنگا نے داکان بیدس براہوئی متل آجوانو بحث اس ہم کرینے۔

سوسن براہوئی تینا کتاب قدیم نثری ادب اٹ گڑاس جوانو متل نوشتہ کرینے۔ ہندن حاجی محمد عثمان بنگلوی اسے سرجمو کتاب اس ہرا کہ ”براہوئی ادب نالعل و جواہر آک“ دا پین اٹ براہوئی اکیڈمی آن 2006 ٹی چھاپ کنگا نے۔ داکتاب اٹی بھلو کچ اسیٹی متل آک نوشتہ اریر۔ ہندن صالح محمد شادام ”ہنین خرین“ پی آ کتاب اٹ تینا براہوئی متل آتیتون اوار براہوئی متل ناپس منظر ہم بیان کرینے۔

براہوئی زبان نامتل آتا ایلو زبان نامتل آتیتو تقابلی او جائزہ اس

دنیا ناخس کے متکو نو زبان اریر اوتیٹی خلقی ادب ضرور شامل ارے۔ خلقی ادب نا اسے جوانورنگ

اس متل آک ہم آریر۔ ہندا خاطر ان متل ووساہت یا خلتی شاعری مرے داک اسے ایلو زبان تے
توں جاگہ نا جاگہ اس ملیرہ۔ براہوئی زبان ہم د علاقہ نا اسے متکونو زبان اس پاننگک ہندا خاطر آن دا
زبان ائی داوڑ نا متل آک ساڑی آریر۔ بھاز متل آک بنی اسہ وڑاٹ ایلو خوڑ کنا زبان تیتون ملیرہ۔ دا
خاطر ان دا مخلوق اسٹ ایلو تون بش تول کرینواسے ایلو نا علاقہ غاتا نا نو بھاز متل آک اوفنا زبان تیان
ننا زبان ائی بسونو بھاز متل آک ننا زبان آن اوفنا زبان تیتی شامل کنگا نو بھاز متل آک داسہ ہندن
آریر کہ معلوم مفک داہر ازبان نا متل اس مسونے۔ گڑ اس متل آریر کہ دا کل زبان تیتی ساری آریر۔

”اخہ لیپے ناہموختہ نت ء مرلیف“

اندا متل فارسی زبان اٹ ہم ساڑی آریر۔

”خرچہ بہ اندازہ دخل کن

اندا متل انگریزی زبان اٹ ہم دن ساری آریر۔

Cut your coat according to your cloth

اسے پین متل اس براہوئی ٹی دہن ء۔

”انت اس دسوس ہمودے روتوس۔

ہندا متل فارسی زبان ائی دہن ساڑی اے۔

”گندم از گندم بردید جورز جو۔

اردو نا اسہ متل اسے۔

آج کا کام کل پرمت چھوڑو۔

براہوئی ٹی ہم اندا متل بنی ہندا معنی ٹی ساری اے۔

اینونا کاریم ء پگہ کن البیہ۔ (10)

کھٹیا

براہوئی ادب نازیبا ئی و دروشم اٹ شایقی و کرمسی ناسوب او نا خلقی ادب ارے۔ ہراڑان نن اینو دا پانگ کینہ کہ براہوئی ام دنیا نا موادب آ تیان تعلق تھک ہرا قٹی خلقی ادب نادروشم ساڑی ارے ایلو صنف آ تیٹی بے شک ناکبوتی مروئے و لے خلقی ادب ننا امونیا دے ہرا دے نن اینو دنیا امر و ادب اس مرے اوڑتون تول کنگ کینہ دا نا اہمیت ام ہمودے ہرا اینو دنیا نا اسہ شوندا رے ادب اینا رے۔ اندا روٹ مثل آ تا ہرا اہمیت و دا اسہ منو کو حقیقت اسے کہ مثل آ تا تعلق زبان نازیبا ئی ناکلان بھلا وسیلہ و دافتا استعمال آن زبان اٹی زبانی و دی مریک داکان بیدس دا قٹی ہرا عقل و دانش ناہمیت آ ک اریر ہرا اسے استاد اینا کاریم و کیرہ دافتے بنگ آن بندرغ نا ذہن اٹ اسہ واقعہ اس بریک ہراڑان او تینا زندا کن جوانی نا کسر پنگ کیک۔

حیرانی ناہمیت دادے کہ براہوئی مخلوق اسہ سادہ و زندا س گدریفنے او فتون علم و خوانگ نا وسیلہ مننے و لے مثل آتے بنگ آن پدا اسل پانگ مفک کہ دا بندرغ آ ک سادہ مسونو داک زندنا کرمسی تے پوہ متہ نو۔ بلکہ اندن لگک کہ دافتے جوڑ کروکاک عقل و دانش نا مینارے سر مروک و بندرغ مسونو ہرا فک تینا زندنا تجربہ و آزمونہ غایتیان بھازہیل کرینو او دافتے مثل نادروشم اٹ تینا ایلو مخلوق کن سوگو کرینو۔ و لے اسہ ہمیت اس داڑے دا و دی مریک کہ دنیا ئی افس کہ زبانک اریر او فک تینا خلقی ادب نا قدر قیمت نا و اجہد اریر او فک تینا اندا سرمایہ عاتے تیزی اٹ مچ کریمہ خوندی کنگ و لے نن دافتا اہمیت آن داسکان سماء مننے کہ اسہ ادب اسیٹی خلقی ادب نا انت اہمیت مریک۔

اندا خاتران داسکان خلقی ادب نا بھلویشخ اس مخلوق نا سینہ غایتی خوندی ارے تو دافتے مچ کنگ او کتابی دروشم اٹ مونا تنگ نا بھلو ضرورت اس ارے۔ انتے کہ اینو نادورا انسان و اندا افس و میل آ تیٹی پلویر کرینے کہ او فک تینا دا خلقی ادب آن بے سماء منگو اندا ٹیک اندن ضائع منگ و گو کہ براہوئی ادب ئی دا وخت و چندی اکیڈمی کاریم کنگو و لے کس ام تینا ترجیحات آ تیٹی خلقی ادب نا سوگویی و

تختنے۔ ضرورت دا گرٹانائے کہ نن اینوتینا خلقی ادب نا قدر قیمت ء سرپند مریسہ دادے خوندی کنگ نا
کنڈا گام ارفن نہ تو ننادا مروار یک وخت اتون اوارا وار ختم مریسہ کیرہ۔

حوالہ غاک

- 1- عثمان بنگلوی، حاجی، براہوئی ادب نالال وجواہراک، براہوئی اکیڈمی کونٹہ، ۲۰۰۶ء پینہ ۱۵
- 2- زیب النساء علی خان، مہر داد علمداری مقتدرہ قوم زبان پاکستان، ۲۰۰۵ء پینہ ۷
- 3- زاہد براہوئی، برمش، براہوئی اکیڈمی کونٹہ ۲۰۰۷ء پینہ ۵۵
- 4- سون براہوئی، قدیم نثری ادب، براہوئی اکیڈمی کونٹہ پینہ ۵۸
- 5- ایضاً پینہ ۵۹
- 6- عثمان بنگلوی، حاجی، براہوئی ادب نالال وجواہراک، براہوئی اکیڈمی کونٹہ، ۲۰۰۶ء پینہ ۸۰
- 7- یوسف مینگل، براہوئی ادب نا تحقیقی مطالعہ، غیر مطبوعہ ایم مقالہ ۲۰۱۵ء پینہ ۱۲۵
- 8- عبدالرحمن براہوئی، ڈاکٹر، داکان ایکان، براہوئی اکیڈمی کونٹہ، ۲۰۱۲ء پینہ ۱۳۹
- 9- عثمان بنگلوی، حاجی، براہوئی ادب نالال وجواہراک، براہوئی اکیڈمی کونٹہ، ۲۰۰۶ء پینہ ۲۸ تا ۲۹
- 10- ایضاً ۱۳ تا ۱۴

براهوئی شاعری نار.رحمان آک

شبیر احمد شاہوئی*

منیر حفی**

Abstract:

This research article describes the new tendencies in Brahui poetry, how can a poet affected by social problems? Brahui poetry distinguished by topics, verses, rhymes, parameters, formats and tendencies. The Brahui poets and lyrists have adopted several tendencies in their writing pieces, such as religious, social and psychological tendencies. The flow of religious tendency commenced from 1760 to 1960s. Especially Durkhani School of thought had promoted the above thoughts in Brahui poetry. It further describes how the romanticism changes the past literary tradition of Brahui? Beside this the local political scenario, national unrest and internationally political changes may cause social tendency in Brahui poetry. Finally this research article ends with this approach those social behaviors, causes psychological tendency.

مذہبی رحمان

براهوئی شاعری ٹی نئے مذہبی رحمان بھاز نظر بریک۔ بلکہ دانا بناء مذہبی شاعری آن مریک۔ داوخت اسکان ناپٹ و پول نارداٹ مللا ملک داد قلاتی براہوئی زبان نا اولیکو معلوم انگا شاعری نا کتاب

* اسٹنٹ پروفیسر شعبہ براہوئی جامعہ بلوچستان کوئٹہ

** لیکچرار براہوئی، گورنمنٹ ڈگری کالج بیلہ۔

ناخواجہء۔ اونا کتاب "تحفۃ العجائب" نا اگر جاچ ۽ الین تو اوٹی مذہبی خیالاتا درشانی ملیک۔ مُلا ملک دادقلاقی تینا کتاب نابابت تینٹ نوشتہ کرینے کہ اودا کتاب ۽ براہوئی زبان ٹی ثواب نا خاطر ان مونا اترنگی ۽۔

تحفۃ عجائب ناپن کتاب نا
براہوئی دوئی سٹ محض ثواب نا

یعنی ثواب کنگ او مذہبی خیالاتا تالانی کن مُلا ملک دادقلاقی براہوئی زبان اٹ شاعری کرے۔ اودا وڑاٹ براہوئی زبان ۽ اولیکو شاعری نا کتاب رینگا۔ دُن اُن تو براہوئی شاعری نابندا اوٹی مذہب۔ اونا خیالاتا درشانی اوارے۔

اوکان پداراتم مکتبہ درخانی اڈتنگا تو اونا غٹ کتاب و شاعری مذہب و مذہبی تبلیغ کن اس۔ مولانا محمد عمر دین پوری او اونا ایلو استاد اک سنگت آک انٹس کہ نوشتہ کریرا غٹ مذہبی خیالاتا درشانی ۽ یک۔ مکتبہ درخانی نا کوششت آتا بنیادی مسخت دین نارکھ اس اوفتے دا گرتی اس کہ عیسائیک خاص وڑاٹ عیسائی مشنری انگریزی حاکم آتا پاننگا براہوئی زبان نا پاروکا تادین ۽ بدل کنگ خوارہ۔ اوفتے عیسائی جوڑ کنگ خوارہ۔ دا خلیس و گرتی اوفتا مذہبی نوشت آتے زیات کرے۔ اودا فک نوشت ۽ ادب ۽ مذہب ناتالانی کن استعمال کریر۔ مکتبہ درخانی ہر اسے شاعری و نوشتوک آک مذہبی رجحان ۽ مُستی ایسر۔ مولانا عبدالحی، حاجی نبوجان، حاجی عبدالمجید چوتوئی، علامہ محمد عمر دین پوری اوارے۔ اودا فک ہر اک کتاب آتے نوشتہ کریرا اوفتے ٹی عمدۃ البیان، ناصح البلوچ، تحفۃ الغرائب۔ نصیحت نامہ، مفرح القلوب، تحفۃ الخلیل، شمعتہ القلوب، شعلتہ العشاق، جوش حبیب، شہد و شفا، دارالمجید، غیرت السلام، تبہ الغافلین، اصل الایمان، فی الفراق، جہالت بانو، وبیص الطیب الزکر حبیب، ترجمہ کریم (منظوم) نام حق، (منظوم) تعلیم الاسلام (منظوم) نصیحت نامہ (منظوم) ترجمہ نماز فرائض، حفظ الایمان، سودائے خام، مشتاق مدینہ، داستان ورنائی، اشتا حسرت اظہار، رسالہ دینیات (حصہ اول۔ دوئم) قائدہ براہویہ۔ داستان ابلیس۔ مثال حال۔ تحفۃ الامراء۔ پچرا۔ مخ العبادہ، آئینہ قیامت، ہدایت المستورات، اعلان واجب البیان، مُلا رانا الحق، متفاح القرآن، تفسیر پارہ تیس، تفسیر

پارہ چہارم، ہدایت قادریہ، شرح اصول ستہ، مجموعہ ضبط اوارے۔ (1)

"داھمو ہندو باریء کہ اولیکو وار قرآن مجید نا براہوئی زبان اٹ ترجمہء کننگا۔ دا اولیکو وار

1916ء ٹی چھاپ مس۔ دانا ترجمہء مولانا محمد عمر دین پوری کرے۔ (2)

اندن مذہبی رجحاناتے مستی درو کا شاعر تیبی خلیفہ گل محمد نوشکوی ام اوارے۔ اونا گڑاس کتاب آتا

پنک داوڑاٹ۔

گلدستہ نوشکی۔ تحفۃ الفقراء۔ گلشن مصطفیٰ ﷺ۔ رفیق راہ مدینہ۔ ناش عاشق بیچارہ نا۔ شروط

الصلوٰۃ۔ تحفۃ البلوچ (3)

گلدستہ نوشکی ٹی چندی صنف آک اوارے۔ دا کتاب 1954ء ٹی چھاپ مس۔ دا کتاب ناغٹ

پنہ 208ء۔ کتاب نا بنا حمد باری تعالیٰ آن مریک۔ اوکان پد نعت ولدانا منقبت آک نوشنہ صفحہ 7

آن ایس 28 اسکان درو دشریف نافضیلتء بیان کننگا۔

دانا پنہ 160 اسکان چندی سرحال آتارداٹ لمہ باوہ نا پتے انگ۔ سخاوت وایلو تحفۃ الفقراء ٹی

اللہ تعالیٰ ناصفت وثناء۔ آنخصو ﷺ ناودی مننگ نا بیان۔ آدم نا وصیت نامہ۔ بخت نصر بادشاہ ناتق

آن بیدس خلفائے راشدین ناصفت وثناء اودرودخوانگ نا درجہ آتابیانے۔

گلشن مصطفیٰ ﷺ شاعری نا کتابء دناغٹ پنہ 160ء دا ٹی رسول کریم ﷺ نا 45 معجزہ

غاک بیان کننگا نو۔

خلیفہ گل محمد نوشکوی نا ایلو کتاب رفیق راہ مدینہء۔ دا کتاب ٹی اوتینا اسے دوست اسینا صفت ء

کرینے ہراسٹ اوڑتون حج آوارا نا سس۔ دا کتاب ٹی ہمو سنگت نا چھٹیک ام اوارے داناغٹ پنہ

غاک 64ء (4)

مذہبی رجحان آتارداٹ اسے پین کس مولوی محمد یعقوب شرودی نام ارے۔ اوشاعر و نثر نگار

کس۔ اونا گڑاس کتاب آک داوڑاٹ نء۔

(1) شکر پارہ (2) نعمات شرودی (5)

داکان بیدس براہوئی زبان ناغٹ شاعر تو نے مذہبی رجحان نظر بریک۔ اگہ براہوئی زبان نا

پنی آ شاعر محمد اسحاق سوزنا شاعری نا جاچ ءالین تو اوٹی ننے مہر و مابت آن بیدس مذہبی خیالاک ام
بھاز نظر بریرہ۔ اوتینا کتاب "گلشن سوز" نا بناء ءدامسدس آن کیک۔

محمد رب نانورانے

بنده عاجز آقربانے

زیبا زیادہ کل حوانے

محمد ناتاج سے شہا ہاتا

بے شک پھل اسے باغاتا

ملہم نس ارے دغاتا

بنده عاجز آقربانے

محمد پھل سے لالی ء

بلبلاک اونا خیالی ء۔ (6)

نی خالق نا حاکم نی صاحب کمال

ارے پاک ذات یا ذوالجلال

نی دائم نی قائم اریس لایزاں

اریس غیر نا شرکتان بے مثال

نی بے شک اریک رحیم کریم

نی بخشنده مالک غفور الرحیم

نی لائق صفت نا اریس کردگار

نی ڈکوک و ختنس اریس آشکار

نا احسان تالان ء پر مددگار

نی مچا جہان نا اریس سازگار

نی مالک اریس ننامہرنا

اريس رب نى زراز روزى رسان (7)

اسحاق سوزنا نعتيه شاعرى ناگزاس رنگ آك داوڑاٹ ء۔

نى حبیب ء كبرياس يا محمد مصطفیٰ

نى خدا نادلبرئس يا محمد مصطفیٰ

آخرين وجه كتاب بس نى كه ختم المرسلين

نى نبى نورلهدائس يا محمد مصطفیٰ

صاحب لولاك نى ئس صاحب معراج نى

نى فخر انبيان ئس يا محمد مصطفیٰ

ار اتم زمينان نبى مصطفیٰ بس

تو عرشان آواز صل على بس

فرشته وحو را تا آواز ئس دا

مبارك مبارك حبیب ء خدا بس

مسك باغ دنيائى رحمت هتم نا

ار اتم كن دنيائى خير الوار بس

بنك عرض بيوس ناي مصطفیٰ

كرف تيان ديدارء نى روضه نا

محبت۔ سچائى ئس اي خوانوه

نمى آهميشه كه صل على

نه دنيا نا دولت طلب كيوه اي

فقط تينا عشق ء كر ك نى عطاء

شانت كيوه اي نبى مصطفیٰ نا

دا اُمت رهبر نبى پيشوانا

خداغان پدچارے ارے شان اونا

ملہ خوان اُرنی کلام خدا نا

تختا تاج ء لولاک کے نارب نبی آ

کرے اودے سر تاج ہر انبیاء نا (8)

انداوڑ خلیفہ گل محمد نوشکوی تینا کتاب تاریخ اسلام ٹی داوڑ نامدہ ہی خیلاتے در شان کرینے۔ دُکھ او

پانک۔

یا کریم نی مہرباؤس

اف شریک نا ذات ٹی

خل۔ درخت۔ دیا و حیوانا ک

کل اریرینا یاد ٹی

نامثال اف ذات و صفت

کل زمین و آسمان ٹی

بادشاہ کس بے مثال کس

یک تناس شان ٹی

نی زمین و آسمان

یک تنابید اکر لیس (9)

داکان بیدس عبدالصمد شاہین فخر کونین نا پن اٹ محشر رسول نگری نا کتاب نا ترجمہ ع

کرینے۔ دابارہ بٹ پروفیسر عبدالرزاق صابر پانک۔ "اسلامی دنیا نا ایلو زبان تیا مبار براہوئی زبان نا

ادب ٹی ہم نعتیہ شاعری نا بھلو کچ کس ارے۔ اینودا دور نا شاعراک مریریا گدرینگو کا وخت نا شاعراک

کل نا شاعری ٹی ایلو صنف آتون اوار نعت گوئی ہم مونے۔ نعت آ تا کتاب مجموعہ غاک چھاپ

کنگانو۔ ملا ملک داد قلاتی آ الیس تا بہ عبدالحق ابا کی اسکان و ملا محمد آن تا بہ براہوئی شاعری ٹی

خواجہ عبدالصمد شاہین سورابی تینا عوامی شاعری آن بیدس براہوئی نعت گوشا عر سینا حیثیت اٹ جوانو

پن سینا خواجہ ارے۔ خاص وڑاٹ اردو ناپنی آ نعت گوا عر خواجہ محشر رسول نگری ناشا گرد متنگ و محشر
رسول نگری ناپنی آ نعت ناکتاب "فخر کونین" نابراہوئی زبان ٹی منظوم ترجمہ کنگ او ناسے تاریخی گچین
ءکار نامہ کس ارے کہ ہرانا پیرہ شاہین صاحب کن اسے گچین ءاعزاز اس پانتنگ مر یک۔ بلکہ براہوئی
ادب ناہم اسے اعلیٰ و گچینوشہ پارہ کس ارے۔ (10)

عبدالصمد شاہین ناترجمہ غاتا گڑاس رنگاک داوڑاٹ ء۔

قانون زندگی ناتشکیل مس انا

وعدس انا نے دنی ناتشکیل مس انا

اللہ نا آیت تاتزویل مس انا

بند مس پداوجی ناتر سیل مس انا

انسانیت ناخواجہ کامل حضور ﷺ ارے

دازند کاروان منزل حضور ﷺ ارے

قرآن اصلی آ تصویر اودے پان

کل مقصد حیات ناتگد پیر اودے پان

دچا ہس ہر آیت تفسیر اودے پان

تارسی مکر وک جہانگیر اودے پان

حق اول چاہوک آ خراندا دے پان

ڈکوکا زندنا ظاہر اندادے پان

نور حق نا نشان اول نبی نانور

اوڑان پد ہر ساء دنیا نامس ظہور

انسان بندگی اوڑان ملا شعور

مومناک او عشق ٹی مسورہ بے بصور

دے آن ازل نا نورنا مطلب اوکلا مس
 خیر البشر کہ مس دا ختم الرسلا مس (11)
 براہوئی شاعری ٹی مذہبی رجحان گڑ اس دروشم آک داڈول ام اریر صالح شاد تینا جوزہ غاتا
 درشانی و کرسہ پانک۔

کر معاف کنے مولا ای بندہ گنہگار اٹ
 تیان ای گناہ تے آپشوان و شرمسار اٹ
 کرم کر کنا حال آ اے ذات رحیمگا
 ای غرق گناہ بندہ معافی نا طلبگار اٹ (12)

پیر محمدز بیرانی تینا خیالاتے شاعری نالیولیس وڈن بیر فک۔
 یا خوبہ دو عالم اینون سن پریشان
 محتاج مہر نا نادادین دا مسلمان
 نے آ داعیانے انت کیو ای بیانے
 ظلما کو بش ننے ہر طرف کنڈ کنڈان
 رہڑنک خلکو لوٹارے نئے نن کے پت الار
 اینوبے وسیلہ ہر جا گنا نا مسلمان (13)
 جو ہر براہوئی تینا خیالاتا درشانی ودا وڑکیک۔

ای کر دیٹ استے ٹگر ہوش اف حالے کنا
 دیدیر نموا نجمن ٹی اینودا سوالے کنا
 ای پھلہ ٹ پھل نا خوشبوئے گلشن نا تہان
 ہمہ پھلہ جبریل اینو عشق نا خیالے کنا
 ای ودی مسٹ تو دنیا تی بتو چ زلزہ
 یا خدا منتے گڑ ادا زند جبالے کنا (14)

انداوڑ براہوئی زبان ناپنی آ قلم کار مولوی عبدالحق ابا کی تینا خیالاتا درشانی ءداوڑ کیک۔

محمدنا صحابی تادا گچین دا چھارطا سور
 خدا ناخوک ٹی کلان ہنن ہم باوفا مسور
 اول اوتان ابوکر صداقت نادرے گوئے
 دوئم نمبر عمر دلبر شجاعت نادرے گوئے
 داڑان پد حضرت عثمان سخاوت نا امام مسک
 چھارم اس علی حیدر گلی اولم نا اسک
 چراغ اودین انا سورنے ام روشنی تسور

کریر خواری خدا خدا خاطر خدا نالا ڈلہ مسور۔ (15)

راجی رحمان آک

نن اگر براہوئی شاعری ءراج نا آدینک ٹی ارن تو نے معلوم مریک کہ کنا تعلقداری اندنوران
 ایسانے ہرانا بھازی اینوام امپ وبٹ کیک۔ شاری زندگی آن دا مخلوق اینوام مَرے۔ جاگہ جاگہ
 داس شاراک آباد منگٹی ء۔ دہنک خضدار۔ مستونگ۔ قلات۔ نوشکی نا مثال تگ مریک۔ دافک قدیمی
 ءشار ء۔ ولے اینوپگہ نادادنیائی اسے شاراسیکن ہرا گرج آک ضروری ء۔ اوتیان بھازاتے اینوام
 داشارک پورا کنگٹی افس۔ اندا سوب ء کہ ننا شاعری داخس ردوم الگن کتو۔ اگہ زن کوئٹہ ناہیت کین تو
 دابلوچ آبادی نا شارکس پانگ مفک۔ ولے ولدانا ام کوئٹہ براہوئی شاعری ء ادب ناشون وردوم ٹی
 بھلویشخ اسے۔ اتنے کہ داڑے ریڈیو۔ ٹیلی ویژن اسٹیشن جوڑ منگ آن بیدس کتاب و میگزین آتا
 چھاپ کنگ نا آسراتی ارے۔ اندا خاطر ان داکان برہوئی زبان نا اخبارات ام شینک مریرہ اوادبی
 ادارہ غاتا گیشتری نا تعلق داری ہندا شار تونے۔ ہرڑے داشار براہوئی شاعری ء اسے رنگ کس و
 دروشم اس تس۔ ہموڑے براہوئی شاعری نا اصلی ء چس ء ام گویا دا خاطر ان کہ دا جاگہ نا شاعری تا
 بھازی اردو آن براہوئی پاروکاتا اصلی راجی زندنا درشانی منگ کتو۔ دا خاطر ان براہوئی شاعری نا بھلا

شیخ نزاراجی ء زندتون تعلقدار خٹک۔ نناشاعری نا بھلا رومانویت ناداپارا پارا پارا گوہی کیک۔ ولے
 نزاراجی زندنا خوشی وڈکھ آتا بھاز کم دتی درشانی مریک اگہ زن داپان کہ براہوئی شاعری نا 90 فیصد شیخ
 رومانویت نا بھلو گرتی اسے تو دا غلط مفروء۔ داسہ یعنی 1990 ء آن پد براہوئی شاعری ٹی نیشنلزم نا
 نگ نا بناء مس۔ اودا 2000 ء آن پد براہوئی شاعری نا بھلا گرج مس۔

براہوئی ٹی رومانویت تو اوار اوار راجی ویلاتینا ام ہیبت کنگانے۔ قبائلی زندنا خرابی تے اہم مونی
 اتنگانے۔ دارنگ ننے بھازانگا شاعر اتا شاعری آن دو برک اونا گڑاس مثال آک داوڑے۔
 امیر الملک مینگل پانک۔

زندنا ہر ساعتے ضائع کرین
 باز خوش ہوڑ سرمایہ کرین
 جوز ہاٹیٹ تینے چان مچ اُشان
 عقلے گمرائی نا سرمایہ کرین
 ساعتے سکرات نا سرمایہ کرین
 پل نادون خاطر وواہ کرین
 عمر ناکٹے نپا پانگ ٹی

چارغزل نا صورت اٹ شائع کرین (16)

دشیر تیبی شاعر تینا زند آن نا امیتی نا درشانی ء کنگٹی ء۔ او پانگٹی ء کہ زن تینا وخت ء بر باد
 کنگٹی اُن۔ اوننے دا بر بادی نا احساس ام اف بلکن نن خوش اُن کہ کٹیا کنگٹی اُن۔ مڈی جوڑ کنگٹی
 اُن۔ اندن شاعر جوزہ غاتا دوستی ء ام جوان پانک۔ اوننا غٹ ویلاتا بند او جوزہ ء پانک کہ نن نا آلم
 عقل نا جاگہ غا جوزہ غاتے اہمیت ایٹہ۔ ہرانا سوب آن نن گمراہی نا پارغا انگٹی اُن۔ اوننا حالیت دا
 دے کہ سکرات نا وختا ام نن نالہ و فریاد کنگٹی اُن۔ اوتینا باروٹ دن پانک کہ اوتینا مچ زندنا کسب ء
 شاعری نا کتاب نا وزن چھاپ کنگٹی ء۔ یقیناً شاعری او مچ زندنا کٹ و آمدن ء اودے تینا سنگت و
 کالخواہ تا پسانگا چھاپ کنگٹی ء۔

اینونا حالیت و ویلا تیا امیر الملک مینگل داوڑاٹ تران کیک۔

بس کلاشکوف خواری باز مس

ہرائی آہ وزاری باز مس

تین پتین ناسٹہ دشمن مدام

داسہ مری تار پھ تاران باز مس

غیرت و عزت الاہر کس

وم و ملک و ننگ غیرت وطن

ک سیلیئرہ کہ اشاری باز مس (17)

دانشیر تیٹی شاعر اینونا راجی حالیت آتیا گڑتی درشان کنگٹی ء کہ سلا باز مسونے۔ ہرانا سوب آن
دُنو اُر اُس کہ ہراسٹ متاثر متہ نے۔ مالو تو ننا تین پتین نادشمیک اسر۔ ولے داسہ بھلا دادے کہ نن
اسٹ ایلو آن 'ن مرن آن۔ او داویل ام ودی مسونے کہ داسہ غیرت و عزت نا جاگہ غانن دولت
سرمایہ داری ء اہمیت اتینہ۔ او اشاری داسونے کہ نن قوم و ملک وطن و غیرت نا پیتے ء الہ نن داشاعری ء
براہوئی شاعری ناراجی رحمان نابندا ء پان۔ تو نن داپاننگ کینہ کہ سیاسی حالیت آک نن راج ء بھلو اثر
شاغانو۔ ہرانا سوب آن سلاک باز مسر۔ جنگ و جیڑہ غاک گیشتر مسر۔ داڑتون او اوار ایلو بھلا ویل
داس کہ داسہ نن اسے ایلو آن پد رسون۔ داکان مالو اواری و سیوت ننا عٹ آن بھلا ڈی نس۔ ولے
داسہ موسیوت سلٹیو۔ بلکن تار تار مسن۔ اندن ہراسٹ دولت نارنداٹ لگو کے۔ او دے پیسہ کنگ
آن بیدس اچس نظر بنگ۔ پیسہ کنگ نا خاطر انا دے داسہ ننگ و ناموس نام پرواہ اف۔ اندن
اجتماعیت پنانے او انفرادیت مونا بسونے۔ نر بندغ داخواہک کہ او اسرات و خوشحال مرے۔ باقی
سلیس راج۔ آلم مخلوق تو اوڑتون او نا اچ ء تعلق داری ہس اف۔۔ اگہ نن اینورا جی ویل آتے ارن تو
دانشیر تے نن تینا راج ناویل آدینک پاننگ کینہ۔

داختران کہ 1979ء ٹی ہر اتم سویت یونین اوغانستان ٹی پوترنگا اوکان پدا امریکہ نا پاننگ آ
پاکستان او وخت نا حکومت اوغانستان نا حکومت اوغانستان نا ہر آتا ہر وڑاٹ مدت و کمک نا بناء

کرے۔ اوہراوڑاٹ اوغانستان ٹی جنگ ناخا خراک بش مُسر۔ او بھلو کچ اسے اٹ اوغان مہا جراک بلوچستان آ بُسُر۔ داجا گہ ناراج ء شیف بڑز کریر۔ اوتا بنگ تون سلاک بُسُر۔ ہیر و ن اوایلونشہ غاک بُسُر۔ پیسہ نابازی بس۔ سمگلنگ و دزی ٹی گیشتری بس۔ دھوکہ زیات مس۔ سیاسی اثر و رسوخ نا اہمیت ودا۔ سرکارا مو بند غاتے ام سیاسی اثر و رسوخ نا خواجہ کرے۔ ہرافنا سیاست تون اچ تعلق داری کس الو۔ داسوب آن ناراج ویلاک بھاز گیشتر مُسر۔

داویل آ تا درشانی ننے بھاز آ ویلا تا درشانی ننے بھاز انگا شاعر ٹی دو بریک۔ ولے ہراوڑاٹ جبار یا تینا بھوگ و شوگ آ شاعری ٹی داراجی ویلا تے سر سہی اٹ بیان کرینے۔ دانا مثال ننے پین شاعر تے تون رسینگ پک۔ جبار یا رناعٹ آ شاعری راجی ویل و خرابی تینا اسے بھلو تنقید سے۔ ولے اونا پانگ ناوڑ بھوگ شوگ ناء۔ اونا شنیر تے بنوک و خوانوکا ک یک دم مخرہ ء بھلو خلیرہ ولے دا بھوگ شوگ ناوڑاٹ جبار یا نا است اسونی گڑتی بھاز کڑمی اٹ درشانے۔ ولے دادے کن کڑمی اٹ درشانے۔ ولے دادے اونگ کن خوڑ تیکا نظر درکارے۔

جبار یا تینا بھوگ شوگی آ شاعری ٹی راجی زندنا ہراوڑاٹ جابچ ء الکو نے اوگڑ اس مٹاک آ ک داوڑاٹ تنگ مریرہ او حمد ٹی ام روایتی شاعری ء داوڑاٹ بدل کرینے۔

ہلال آ رزق نانے آن جستجو خواہ
ای دال کپرہ اینو برنج ء سو خواہ
اینوڈش اس ہم میوہ تون رائی کنکن کر
ای سیر پڈ زرس نے تون گفتگو خواہ
داجا وہ کہ رازق اریس دنیا نا
تر دکانی اُس ای کلے رو برو خواہ۔
کے تفتیس نی رشوت حرام ناروزی
ای رزق اتون تینا عزت و آ برو خواہ
غم اٹ ای خوا پرہ شادی نا ای تے نی مولا

کنانی مالک اُس نے آن دو پد و خواوہ
 یار او قادرے دا کل ناتر و کنگا
 خوار کہ تینا خل اس ای تو مثل پد و خواوہ

پیسہ کنگ دا خدر آ سان اف
 دا بلو چستانء دا جاپان اف۔
 صبح ء تینا شام کرنی پردہ اس
 دا کینی ٹی کس اس جانان اف
 ہشت بندغ نے آتا و انوگر
 نی کف تاناکس اس کنڈان اف

بادشاہ یا لائٹ نادختر دختر مرے
 باوہ غان اینگی کہ کائے خرمے
 صبح و بیکہ کیک کنے آن دن حکم
 دجن کہ او نا باوہ نا نو کر مرے

ہر اتم کہ ڈوٹی کفن نامرے
 دعا کیوہ بس سرخن نامرے
 خدا غا ہرک مچے پرہیز کر
 داسو کال اغر بدن نامرے
 یا ہر صبح صحبا بشہ دوڑ خل

کہ ڈاڑان زرس کم وزن نامرے۔ (18)

خواہ پرہ خواہ پرہ شووشون دوروک ء
 خاخرات شابوتہ کہ ہر جذبہ پوک ء
 انت نس راج ناگیری نامہر ء
 لٹ وپیرکس نایاکس اس اپوک ء
 دیرے وڑانے داڑے پابوشری۔
 قصہ متکنا اموک۔ چک وڈوک ء
 داڑان مُست بھس مرے راج وزند
 ذوذوذنا ہمار کبولوک ء (19)

گم آن گم اُن گام اُراٹی
 صحب سڑک آشام اُراٹی
 بھنگ وشراب سٹینن
 سختی سوری وام اُراٹی
 پیش خوش بھنگ و بروت اُن۔
 تورینون غلام اُراٹی
 اوڑان اتنس قوم خونوے۔
 تینٹ مس ناکام اُرائی ٹی
 زہیر وعدہ ککہ ہتوسل نی
 خوشی و آرام آٹی۔ (20)

کیرنک چارسگہ نی ولدا کہ خیر

بلہ و چندی تارینے لٹ و بیر
 نٹ آتیا چکی تاڑی اس مسہ سوس
 اسٹ و ت اچپلہ اس گور بس سوس
 کریر دوٹی تو فک نے مخ تے تیفیر
 بلہ و چکنڈ تارینے لٹ و بیر۔ (21)

نفسیاتی رجحاناک

براہوئی شاعری نا نفسیاتی جاچ و انگ آن مالو اننگ بکارے کہ ادب ٹی نفسیات انٹس مریک۔
 اداب ٹی آرکی ٹاپیل تنقید و آرکی ٹاپ ناہیت مریک۔ او انا ت و۔

آرکی ٹاپ

یونگ دا اصطلاح و اجتماعی لاشعور کن استعمال کرینے۔ آڈس بکسلے آرکی ٹاپ نا تشریح نے
 کر یہ نوشتہ کیک۔ "اجتماعی لاشعور نا پام یا خیال یا نوشت ذاتی مفک بلکن دا اجتماعی مریک یعنی دا کسے
 و بندغ سبتون تعلقداری مفک۔ بلکن آن کم سے ڈل سے بلکن اصولن و ڈاسیٹ قوم او گڈ سرائی غٹ
 انسانیت و بریک سر مریک۔ اجتماعی لاشعور نا خیال بند او بندغس تینا زنداٹ دوئی کپک۔ بلکن دا
 میراٹ اٹ رینگلوک مریک۔ ہندا دے اصطلاح ٹی آرکی ٹاپ پاننگ " (22)

آرکی ٹاپیل تنقید

نفسیاتی سوب۔ خاص و ڈاٹ فرائڈ نا معلوم کرو کا نفس لاشعور و بنیادی اہمیت ترو کا نقاد آک
 دادے نفسیاتی اجتماعی لاشعور و پٹا و اجتماعی شعور نا احساس آتے آرکی ٹاپ نا پنے تس۔ ہرا تے اجتماعی
 لاشعور نا سخت خیال کنگے۔ دا و ڈاٹ نفسیاتی تنقید نا دا بشخ آرکی ٹاپیل ساڑی مس ہرا اسٹ کسے ادیب
 یا نوشت سینا اجتماعی لاشعور نا رداٹ روشنی شانگ۔ (23)

اگہ ن ادب نا نفسیاتی بشخ نا جاچ و الین یا ادب نا ایلو تحریک و بشخ آتا پیتا تے کین تو نے دامنوی
 مریک کہ دا فک مغرب آن ننے دو تمانو آخہ در کہ تنقیدی اصطلاح و۔ یا ادبی تحریک و اوتا بند او

مغرب اونا ارا ناراج مسونے۔

مغرب نا تنقید و ادبی تحریک آتیاں اردو آن متاثر مس۔ اُن اردو آن متاثر مریسہ دا گڑا تے دوئی کرین فرائڈ ہرافتا نفسیاتی احساس جوڑہ غاتے معلوم دارکننگ ٹی اس تو اوزمانہ ٹی اوزمانہ ٹی مارکس نا فلسفہ نا چرچا اس۔ سرمایہ دار دنیا مارکس نا فلسفہ و کیمونسٹ انقلاب آن خلوک اس۔ مارکس نا فلسفہ ادب چاہو کاتے کارا تے ام متاثر کرے۔ اواموزمانہ ٹی ترقی پسندی اسے تہوا سے امبار چلینگی اس۔ اگہ کس ہس ترقی پسند الوامودور باری ٹی فرائڈ و یونگ تینا نفسیاتی معلوم داری تے مونا ایسر بھازانگا مارکسٹ آتا پانگے کہ او تا مسخت ترقی پسندی نا کسرء تو ننگ نس۔ ولے نن داڑے دا گڑا غا بحث و تران کینہ کہ فرائڈ و یونگ نا نفسیاتی کاریمک احمد در مارکسز نا کسرء توریرہ بلکن نن دا تے نسے خاصودر باری اسپنا خاصو پیداوار اس پانہ۔ داامودور باری ء کہ مغرب ٹی صنعتی انقلاب تینا ورنائی آ بسوسس اوپورا مغربی دنیا صنعتی انقلاب نا بھرم ء کنگٹی نس۔

صنعتی انقلاب آن شاری و خلقی زندانت اثر تما۔ اموفک ادب آ ام اثر شاغار۔ دا کا مالوزری زندگی نا در باری نس اوٹی داخہ درویل آک الوسہ۔ زندگی سادہ نس ولے داسہ زندگی سادہ سلٹیو۔ زندگی ناسادگی نا او ادب نام سادگی برجاسلٹیو۔ داسہ اندنو ادب نس بکار نس ہراسٹ امودور باری نا گرج آتے پوروکے۔ بھازنگا ادیب آک استحصال تا جاگہ غا انسان نا انفرادی نفسیاتی ادب نا سر حال جوڑ کریر اموکاں نفسیاتی تنقید نا بند او تما۔ او دا خیال آتیاں نن اون ناراج ام اثر افین۔ ننے براہوئی قدیم شاعری ٹی ام نفسیاتی رجحان نا گیشتری اٹ شاعری دو بریک دن کہ ملا حسن بدوئی پانک۔

توتا کو چمریکو

ہر باغ ٹی پریکو

زنان و مجلسی کو

اسے ننا ظالم نی دریس

دنت نکو جو اہریا

ختک نا زکیسی یا

بامس ناخجریا

استے نانا ظالم نی دریس (24)

زندگدر بیتلگ سداہر حال تو

مون ایٹک لنگڑی ڈکال تو

صحب مریک شام دہن اے دوست کنا

وختس بارن یا غریبی ڈال تو (25)

حاجی محمد حسن غمخوار تینا کتاب "طوبے ناسیجا" ٹی تینا نفسیات ء داوڑ بیان کرینے۔

زندگی اخس کہ تلخ ء جوان ارے

غمگنگا جھمر عاشقی ناشان ارے

زندٹی کہ داخہ ملا ڈروم

رندٹ اوتا خوشی ہم نن چن ارے

اخہ شولانن خویک داخنتیان۔

اوقتا و بدلہ تنکہ مُستی کان ارے

خنگ و شیشہ مول و جغرا نا است کھپ

نے کہ زندنا گنوک داسکان ارے (26)

جاگہ کس بجلی و ہیڑتون اوارگیس اک اریر

جاگہ کس اف بوچ و دنہ تا کہ خاخر لکیفر

انت ارے دا قوم اتون نن بش مرین تینٹ مرین

قوم نا حالت ء تینا خنتے اٹ تینٹ حنین (27)

کھٹیا

براہوئی شاعری وزانت کار آئیٹی ام دونو بندغ بازے ہرافک اجتماعیت آ انفرادیت ء اہمیت
 امترہ۔ او انفرادیت بندغ نافکر و خیال آتے مونابیان کیرہ۔ ولے اموڑے آرکی ٹاپ شاعری ام
 موجودارے۔ ہراسٹ کہ ننے میراث اٹ دو بسونے۔ اگرن یونگ نا اصطلاح ٹی ارن تون شاعری
 نابھلوئش کس ننے رواجی نظر بریک اوٹی خاص وڑاٹ ننا مزاحمتی شاعری اوارے۔ یعنی ن داپانگ
 کینہ کہن ہراسے رومانویت ء براہوئی شاعری ٹی دوئی کریٹن۔ او شخصی نفیسات ٹی بریک۔ اون مزاحمتی
 شاعری اجتماعی شعور نابشخ نئے اونا مثال ن دن تنگ کینہ کہ اگہ اینواسہ شاعر کس نور امینگل۔ محراب خان
 ۔ میر حمل۔ نوروز خان۔ لونگ خان ء نازیفک۔ تودا اونا چندانا تجربہ یاخن خنوک افس۔ بلکہ دا قوم نا
 میراث وڈی ء اوڑس کاسر مسونے۔

حوالہ نمائک

- 1- ڈاکٹر عبدالرحمان براہوئی "براہوئی زبان و ادب کی مختصر تاریخ" مرکزی اردو بورڈ 299 ایرمال لاہور 1982ء
پنہ 106-96
- 2- ڈاکٹر عبدالرحمان براہوئی ایضاً پنہ 104
- 3- ڈاکٹر عبدالرحمان براہوئی ایضاً پنہ 44-43-142
- 4- ڈاکٹر عبدالرحمان براہوئی ایضاً پنہ 43-142
- 5- ڈاکٹر عبدالرحمان براہوئی ایضاً پنہ 154
- 6- علامہ مولانا محمد عمر دین پوری "مشتاق مدینہ" براہوئی اکیڈمی پاکستان کوئٹہ 2001ء پنہ 10
- 7- محمد اسحاق سوز "گلشن سوز" براہوئی ادبی دنیا۔ شیخو اصل بلوچستان 1969ء پنہ 13
- 8- ایضاً پنہ 19-16
- 9- گل محمد نوشکی بلوچ۔ "تاریخ اسلام" حصہ اول پنہ 4-3
- 10- عبدالصمد شاہین باہی فاضل براہوئی "فخر کونین" یونائیٹڈ پرنٹرز زونکی رام روڈ کوئٹہ 1999ء پنہ ندارد
- 11- ایضاً پنہ 26-24
- 12- پروفیسر صالح محمد شاد "غزلیات شاد" براہوئی اکیڈمی رجسٹرڈ پاکستان کوئٹہ 2001ء پنہ 6
- 13- پیر محمد زبیرانی "استناہ شکل" رستم پرنٹرز ٹیل باغ کوئٹہ 1994ء پنہ 1
- 14- جوہر براہوئی "احوال غم" قلات پبلشر رستم جی لائن جناح روڈ کوئٹہ 1999ء ارٹیکو پنہ 9
- 15- مولوی عبدالخالق ابا بکی "کسرنا چراغ" براہوئی ادبی سوسائٹی پاکستان کوئٹہ 1999ء پنہ 24
- 16- امیر الملک مینگل "چلہ ناتو بے" زمر دیپلی کیشنز 1997ء پنہ 9
- 17- ایضاً پنہ 53
- 18- عبدالجبار "بشندہ" براہوئی ادبی سوسائٹی کوئٹہ پاکستان 2001ء پنہ نمائک 17-15
- 19- عزیز مینگل: تجلانی "براہوئی اکیڈمی پاکستان کوئٹہ 1996ء پنہ 16
- 20- وحید زہیر "کونٹ" سعد پبلی کیشنز زونکی رام روڈ کوئٹہ سن اشاعت ندارد پنہ 18
- 21- سر جن ڈاکٹر محمد اعظم ہنگل "ویدن" براہوئی ادبی سوسائٹی کوئٹہ پاکستان 2005ء پنہ 32

-
- 22- ابو اعجاز حفیظ صدیقی "کشاف تنقیدی اصطلاحات" مقتدرہ قومی زبان اسلام آباد 1985ء پینہ 1
- 23- ایضاً پینہ 1
- 24- ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی "قدیم براہوئی شعران" براہوئی اکادمی ادبیات زرغون روڈ کونینہ نہ دارد پینہ 26
- 25- پروفیسر طاہرہ احساس جنگ "بشام" براہوئی اکیڈمی (ر) کونینہ پاکستان 2004ء پینہ 77
- 26- حاجی حسن غمخوار "طوبے ناسینجا" براہوئی ادبی سوسائٹی پاکستان 1996ء پینہ 111
- 27- عبدالقیوم بیدار "کوکار" براہوئی ادبی سوسائٹی پاکستان 2004ء پینہ 61
-

حیات شیخ التفسیر

حضرت مولانا اختر محمد مینگل نا علمی خزمیت آ تا جاج

غلام فاروق مینگل ☆

نا شناس لہڑی ☆☆

Abstract:

This review article reveals the literary work of Maolana Akhter Muhammad Mengal, a religious scholar of Kalat State. Who is the author of 19 books? Mr. Mengal, known as nationalistic approaches despite of he was a great religious scholar. It further acknowledges the Mengals work in Brahui after the Durkhani School of thought. Once again his work reminds religious literature in Brahui. In the last this review article deals with that he deserves to be research on his work.

بلوچستان ٹی دین اسلام ناداعی حضرت مولانا اختر محمد مینگل نا پن اپو تعارف اسے نامحتاج اف۔
مرحوم قول و علم نا مکمل نمونہ کس۔ زہد و تقویٰ نا مرتبہ اونا شخصیت نا بے شمار پہلو تے اوقفا احاطہ کنگ مشکل
ارے۔ شیخ التفسیر و الحدیث استاذ العلماء استاذی حضرت مولانا صاحب قدس سرہ تینا دور نا علماء حق
اس۔ اوتینا پورا زندگی دین اسلام نا خدمت کن وقف کریس۔ تبلیغ مرے یا تدریس، تصنیف مرے یا
تالیف، تاریخ، اصلاح، خلق امامت مرے یا سیاست غرض حضرت مولانا اپو دونو کسر کس ایتنے۔ اوتینا
خدمت سر انجام تف، حق گوئی اونا خاص شیوہ کس۔ او اپو صورت سے اٹ نہ سردار نہ پین خوف ناوجہ

* ایم۔ فل اسکالر شعبہ براہوئی جامعہ بلوچستان کوئٹہ

** ایم۔ فل اسکالر شعبہ براہوئی جامعہ بلوچستان کوئٹہ

غان حق گوئی ناکسر ء بدل کتو کہ۔ اندا حق گوئی ناوجہ غان جیل نا سختی تے ام برداش کرینے۔ حضرت مولانا صاحب دعوت توحید ہمو وخت آ شروع کرے ہرا وخت شرک و بدعات نا بھلو بھلو آندھی چلیزگارہ۔ ہرا فتا مونا بھلا بھلا مشک ام سلتو سہ۔ لیکن مولانا صاحب ہمو گلے آزمائشے اور مصیبت آتے خندہ پیشانی اٹ قبول کرے۔ او اعلان کلمۃ اللہ اور دعوت توحید سر کر سا کرے۔ بقول اسے پیر و کماش سے نادا پانگ کہ کہن حضرت مولانا بانگ آن مُست بطور رسم و رواج بخال اُسَن۔ اور مولانا صاحب نے مسلمان کرے۔

مولانا اختر محمد نازند

علاقہ افغانستان موضع پڑشاہ ٹی (۱۱) یازدہ ذولحجہ ۱۳۲۳ھ ٹی پیدا مس اونا والدین اونا پن اختر محمد تخر۔ اختر افغانی زبان ٹی عید ء پارہ۔ اور عربی زبان ٹی پسندیدہ ء پارہ۔ اندا نسبت ناوجہ غان اختر محمد اونا پن ء تخر۔

حضرت مولانا صاحب ۲۵ ربیع الثانی ۱۴۲۲ھ بمطابق ۲۴ اگست ۲۰۰۳ء بروز اتوار تہجد نماز خوانگ آن پد ہمیشہ ہمیشہ کن نینان جد امس۔ مولانا صاحب جامع مسجد چشمہ قلات نا قبرستان ٹی سپرد خاک کننگا ہرا نماز جنازہ ٹی ہزارہ بندغا ک شرکت کریر (۱)۔

نسب نامہ

حضرت مولانا اختر محمد صاحب ولد محمد طاؤس ولد لدلسا خان ولد لشکر خان الخ۔ قوم مینگل طائفہ احمد زئی طبقہ ملازئی سکند زاروچہ تحصیل نوشکی ضلع چاغی بلوچستان پاکستان۔
حضرت مولانا صاحب نا باوہ انتہائی سخت ء بندغ اس کس۔ اوکمران آن اچا لدراسیکہ۔ اسہ اُچ نا سامان تے کسرٹ تینا سنکتا تیا خرچ کریکہ۔ او مشہور سید بیگ محمد شاہ نامرید کس۔

نوشت اوخوان

حضرت مولانا صاحب تینا تعلیم ءدہ سال نا عمر ٹی مہنی چاہ مولانا محمد یعقوب تو شروع کرے۔ کریمہ، لفظی و تحفہ نصائح اسکان مولانا صاحب مولانا محمد یعقوب آن حاصل کرے۔ اور اوڑان پد علاقہ

نوشکی ٹی مونا تعلیم حاصل کنگ کن مولانا محمد کریم صاحب، سید نعمت اللہ شاہ صاحب، حاجی محمد شعبان اور مولانا محمد اکبر وغیرہ غان حاصل کرے۔ لیکن امو وختا اچانک سردار شیر دل خان اور حکومت افغانستان نانیامٹی جنگ شروع مس۔ اور دا جنگ ٹی باز بند غانک بیران مس سو۔ اور باز بند غانک پٹی مسو۔ داڑان پد حکومت افغانستان گڑاس بندغ بطور صلح بٹنگا۔ داٹی مولانا صاحب نابا وہ محترم اسک۔ مگر حکومت افغان او فتنے دو کہ تیس اور او فتنے گرفتار کرے۔ اندا اسیری نادوران مولانا صاحب نا والد محترم انتقال کرے۔ اور او نا تعلیم نا سلسلہ سلیم (2)۔

مولانا صاحب نامالی حالت باز کم ودا اسکہ او والدہ محترمہ ناتینا خدمت ۷ کر یکہ اوڑو کا سبق ام خوانا کہ۔ آخر لمہ نا اجازت اٹ ۱۳۵۹ھ ٹی مدرسہ دارالعلوم نصیریہ مستونگ ٹی خواننگ ۷ شروع کرے۔ مستونگ ٹی مولانا محمد افضل صاحب، مولانا خدا بخش صاحب، مولانا محمد ابراہیم آن ارشاد صرف، گلستان، بوستان، سکندر، ذلیخہ، تحفہ الاصرار نا تعلیم حاصل کرے۔ اور بستر غیب مولانا عبداللہ بابکی، مولانا عبدالعزیز و مولانا عبدالسلام بارانزی تو حوار پنجاب آ تعلیم حاصل کنگ کن روان مسر۔ اور پنجاب ٹی علاقہ دین پور ٹی مدرسہ ٹی داخلہ الک۔ دا مدرسہ نابانی مولانا عبداللہ سندھی نارشتہ دارئس اسک۔ اور او مولانا صاحب ۷ مولانا عزیز اللہ صاحب آن سبق شروع کر یفے۔

۱۹۴۷ء ٹی بوجہ بد امنی جنگ پاکستان و ہندوستان نا پدا واپس بلوچستان آ تشریف ایس۔ دورہ حدیث نافراغت آن پد دستار بندی نا موقع ملتو۔ بلوچستان آبتنگ آن پد علاقہ کردگاپ ضلع قلات نا جناب سردار غلام حیدر سرپرہ نامسجد نا پیش امام مسک۔

آزادی قلات کن خواتین قلات تو او او اور جہد و جہد کنگ۔

امامت تو او او اور درس و تدریس و عظم و نصیحت جاری تھا۔ اندا دوری آغا عبدالکریم او انا سنگتا تو حوار آزادی بلوچستان کن جہد و جہد ۷ شروع کرے۔ دا جہد و جہد ٹی مولانا صاحب دا وجہ غان شرکت کتو کہ نہ صرف بلوچستان آزاد مرے بلکہ مقصد دا اس کہ بلوچستان ٹی اسلامی قوانین و خواتین قلات

نافذ مرے۔ اور افتاد دفاع ام کروئی اس۔ اندا جہد و جہدنا وجہ غان مولانا صاحب مستونگ اندا اور سر لٹ حدود افغانستان اسکان سکونت اختیار کرے۔ اور مولانا صاحب دا جہد و جہدنی ہراول دستہ ناکردار ادا کرے۔ دا تحریک اٹ ئی مولانا صاحب آغا عبدالکریم خان تو حوار مجھ جیل ئی مُسہ سال 8 توں 19 دے سزا کاٹا۔ اور جیل ئی اوفتے مختلف سزائیں (3)

جیل ئی تدو کا زند

حضرت مولانا جیل آ انگ آن مُست جیل ئی نہ آذان مسکہ اور نہ ہی نماز۔ مولانا ناکوشست آتے آن پد جیل ئی اذان و جماعت شروع مس۔ جیل خانہ ئی مولانا صاحب قاعدہ بغدادی آن قرآن مجید نا تدریس ہدایہ اسکان تعلیم تیس۔ مولانا صاحب نامحبت آن بند غاک عمر بھر ڈاکہ زنی کریرہ اور اولک تہجد گزار مُسر۔ جیل ئی اسہ عبدالواحد پنی اونو جوان اس کس۔ ہرا کہ مرض جنون ئی مبتلا اس مولانا صاحب فرمائیکہ کہ او چار سال آن بش منگ کتو کہ۔ مولانا صاحب سورہ جن ء ہفت وار اور ہندا وڑاٹ آذان نا الفاظ آتے ہفت وار خوانے سادم کریکہ۔ اللہ تعالیٰ اودے باز زوت صحت تیس۔ مولانا صاحب چودہ اگست ۱۹۵۲ ئی جیل آن رہا مس۔ علاقہ کرگاپ ئی مدرسہ عربیہ دارالتوحیدنا بنیاد تہا۔ او تینٹ مدرس و ہتم اس۔ اسباق نافرغت آن پد مختلف جاگہ غاتا تبلیغ کریکہ (4)۔

مولانا جھالا وان ئی علمی خدمت آک

مولانا صاحب ہراوخت آ زہری آسر مس او اسہ دینی ادارہ سینا بنیاد ء تہا۔ درس و تدریس تون حوار دعوت الی اللہ شروع کرے۔ اور اُرا اُرا ئی دعوت توحید سر کرے۔ زہری ئی ابتدائی دور ئی مولانا صاحب باز شافیر۔ لیکن مولانا صاحب ناعزم وارادہ ئی اچو کمہی اس بتو دین حق نا چرچا عام کریسہ کرے۔ مگر زہری ئی سردار و زردار ناشدید مخالفت و دشمنی آن تنگ مس تو قلات آہجرت کرے۔ زہری نا حالات آن مجبور کننگا تو ۱۹۷۷ء بمطابق ۱۳۹۷ھ آ قلات آ تشریف ایس۔ اور ہمو

سال ٹی مدرسہ عربیہ دارالعلوم خاردان قلات ناسنگ بنیاد تینا دست مبارک اٹ تھا۔ حضرت قلات ٹی ہم دین نا کاریم ٹی باز مصیبت ورکاوٹ آک پیش بٹر۔ لیکن حضرت داگھان پرواہ کتو۔ حضرت قلات ٹی رسومات و بدعات آتا خلاف کاریم کرے۔ ارسا قلات ٹی توحید ناروشنائی بوزا مریسا کرے۔ اور دا رسومات آک ختم مریسا کریر۔ مخالفین آک باز کوشش کریر کہ مولانا صاحب ءتینا کسر آن امر مرکین۔ مگر اونا پختہ عزم نا وجہ غان دشمناک ناکام مٹر (5)

مولانا صاحب قلات ٹی درس و تدریس اور تبلیغ نازریعہ اٹ حق ء پھیلائے فسا کرے۔ اور اللہ تعالیٰ مولانا صاحب ء بعض کامیابی عطا کرے۔ مولانا صاحب ناشاگرد آتا کچ ہزار اتے ٹی ارے ہرا کہ بلوچستان آن علاوہ ایران و افغانستان ٹی تینا خدمات ء سرانجام تینگٹی ء۔

مولانا اختر محمد ناکتاباک

تفسیر قرآن مجید۔

تفسیر قرآن مجید مولانا صاحب نا بھلا کامیابی تیان اسہ بھلو کامیابی کس ارے۔ انت کہ داڑان مُست اچو عالم دین اس براہوئی زبان ٹی دون او بھلو اور مکمل تفسیر قرآن مجید نوشتہ کتو۔ قرآن مجید و فرقان حمید جو کہ اللہ تعالیٰ نا آخری کتاب ء۔ اور رب العالمین تینا محبوب محمد ﷺ آد دے نازل کرے۔ اور دا تفسیر باقاعدہ دا ساچھاپ مٹونے۔

فضائل اعمال۔

(مصنف مولانا محمد ذکریا صاحب) نا اندن حدیث نا مشہور انکا کتاب نا براہوئی ٹی ترجمہ کرے۔ تاکہ براہوئی زبان ٹی ہیبت کروکاتے کن آسان مرے۔

شمال ترمذی۔

اندن کہ حدیث نا بلند انکا کتاب نا عربی آن براہوئی ٹی ترجمہ کرے۔ شمال ترمذی ٹی حضرت محمد ﷺ نا کلا سیرت، مطہرہ و احادیث آک موجود اریر۔ ہرا فتنے ٹی پیغمبر ﷺ سمکی قد مبارک اندا خس

کس پٹ آن دون اُسّر۔ چہرہ مبارک کشادہ اس یعنی آقانامدار۔ آیات طیبہ عظیم کتاب ارے۔
نورالاضیاح۔

نورالاضیاح نا براہوئی ٹی ترجمہ کرے۔ کتاب نورالاضیاح ناخفیہ حنفی نا مختصر او کتاب اس
ارے۔ اور مدارس آتے ٹی باقاعدہ درس نظامی ٹی شامل ارے۔

پنج کتاب

کریماء نام حق، محمود نامہ، پند نامہ ہرا کے سر قاضی قطب ناچٹ چاننگرہ۔ مدرسہ غاتے ٹی کریماء،
نام حق، پند نامہ خواننگرہ۔ مولانا صاحب داہر مئے کتابا تا ترجمہ براہوئی زبان ٹی کرے۔

تحفہ حدیثات

اسے ہزار احادیث مبارکہ مشتمل ارے مختلف موضوعات آن کتاب ٹی حدیث ایسکہ۔ مثلاً
فضیلت نماز، طہارت، صلوٰۃ، علم فضیلت ر علم وغیرہ جامع اور نادرا الوقوع کتاب براہوئی پاروکاتے کن
اسے بہا گراں تحفہ حضرت الدنے۔

تنبیہ الغافلین

ہرا کہ عربی زبان ٹی احادیث نبوی اور اہم نصح غا مشتمل ارے۔ دافنا اہمیت علماء کرام آک
چارہ۔ عربی زبان ٹی داڑان صرف علماء کرام آک فائدہ ہر فیہرہ۔ حضرت دانا ترجمہ براہوئی زبان ٹی
کرینے تاکہ براہوئی قوم داڑان فائدہ ارے۔

منبیات ابن حجر

منبیات ام حدیث نام مشہور کتاب کس ارے۔ اور مشہور حافظ حدیث علامہ ابن حجر شافعی نا
تنصیف لطیف ارے۔ مولانا صاحب دانا ہم براہوئی زبان ٹی ترجمہ کرے تاکہ نا براہوئی خلق داڑان
فائدہ حاصل کنگ کے۔

کتاب السراجی۔

دا کتاب نا اہمیت اہل علم آک چارہ۔ میراث نا کتاب ہرا ٹی میراث نا اکثر قسم مسائل آک

وغیرہ مذکور ارے۔ ہر اہل فتنے بغیر استاد آن خوانگ و سمجھنگ باز مشکل ارے۔ ہندا وجہ غان مولانا صاحب دانا اہمیت و خصوصیت ء ارے سادانا ترجمہ براہوئی زبان ٹی کرے تاکہ ناملخوق دادے سمجھے خاص کر نیا ٹیک میراث ٹی تینا حصہ پومریر۔

تعلیم الاسلام

دا حضرت مفتی اعظم کفایت اللہ نا اردو تصنیف اسے۔ حضرت مولانا صاحب دانا ہم ترجمہ براہوئی زبان ٹی نوشت کرے۔

حقوق الحیوانات

دا چوک رسالہ ٹی مولانا صاحب حیوانات آتا حقوق ناباروٹ بیان کیک۔ مثلاً اگر بندغ اسے حیوان نس تینا فائدہ کے تحک تو ضروری اے کہ اونا حقوق آتا خیال داری ء تھے۔ تاکہ او بے زبان اے تکلیف مف۔

شروط الصلوٰۃ

شروط الصلوٰۃ عربی زبان نا اسے چٹکو رسالہ نسے۔ ہرائی نماز نا شرط آتا باروٹ بیان کنگانے۔ اسلام ٹی نماز ناباروٹ ہرا اہمیت ارے اوڑان ہر مسلمان ء کم و بیش واقفیت حاصل ارے۔ اور نماز ٹی گڑ اس شرائط وارکان اریر ہر اہل ایمان بیدس نماز مفک۔ مثلاً نماز آن مسست وضو کنگ۔

کتاب الکبائر

دا کتاب ٹی مولانا صاحب کبیرہ گناہ تے واضح کنگ نا کوششت ء کرینے۔ کبیرہ گناہ نا مطلب بھلا بھلا گناک اریر۔ ہرا کہ توبہ کنگ آن بغیر معاف مفسہ۔ ہندن کہ زنا، سود، رشوت وغیرہ اریر۔ اندا وجہ غان کبیرہ گناہ تا پومنگ ضروری ارے (6)۔

براہوئی کتاب آک

دا کتاب تیان علاوہ مولانا صاحب ایلو اہم انگا کتابا تے براہوئی زبان ٹی ترجمہ کرینے۔ ہر اہل فتنے ٹی گڑ اس مطبوعہ اور گڑ اس غیر مطبوعہ اریر۔ کل کتابا تا تعداد 30 ارے ہر اہل فتنے ٹی 21 طبع شدہ اور 9

غیر مطبوعہ ارہیر۔ غیر مطبوعہ منگ ناوجہ مالی حالت نا کمزوری ارے (7)

شینک مروکا کتاب آک

رد	کتاب نا پین	رد	کتاب نا پین
1	گنجیز اسرار	5	تعویز نامہ
2	نستانتا بیان	6	اصول حدیث
3	قیامت نامہ	7	مسائل میراث
4	مسلمان آتا موجودہ کمزوری تا علاج	8	دیباچہ گلستان

غیر مطبوعہ کتاب آک

رد	کتاب نا پین	رد	کتاب نا پین
1	موت نا منظر	6	کتاب نماز اتا
2	محمود نامہ	7	نسب نامہ
3	حضور اقدس ﷺ	8	احکامات قربانی
4	خواب نامہ	9	ہشت زبان
5	ہفتاد فرقہ	10	جز الاعمال

کھٹیا

بڑزکو کتاب ناچاچ ہلنگ آن پداسما تمک کہ مکتبہ درخانی آن پد ہرامزہی عالم براہوئی ادب ٹی اسلام ناخوکی یا عقیدہ او مزہب نا تالان کن تینا مخے تھے او فنیان اسٹ اس مولانا اختر محمد مینگل اس۔ ہراتینا علم او چاہنداری آن راج ناویل آتا درخی کن کا ایم کر یکہ۔ مولانا ادبی او علمی خزمتم آتے مخلوق آپاش کنگ کن مولانا اشرف علی لہڑی بنائی او کاریم اس کرے۔ ”حیات شیخ النفسیر“ مولانا اختر محمد مینگل، ناپنٹ کتابی دروشم لتس۔ ہرائی مولانا زند و بود او نادرس او تدریس، علمی سفر، تالیف او تصنیف آتا تعارف اس ہلنگانے۔ کتابے خوانگ آن پد مولانا اختر محمد مینگل نا کد کاٹ سمجھ ٹی بریک۔ داکتاب آن پد مولانا ادبی او علمی خزمتم آک پین پٹ پول ناستا کڑرہ۔

حوالہ غاک

- 1- مولانا اشرف علی لہڑی، ”حیات شیخ النفسیر، حضرت مولانا اختر محمد مینگل“، پنے، 11 اور 47، قہقان ادبی دیوان قلات
- 2- مولانا اشرف علی لہڑی، ”حیات شیخ النفسیر، ہندن۔ پنے، 12 آن 17 اسکان۔
- 3- مولانا اشرف علی لہڑی، ”حیات شیخ النفسیر، ہندن۔ پنے، 19
- 4- مولانا اشرف علی لہڑی، ”حیات شیخ النفسیر، ہندن۔ پنے، 20-21
- 5- مولانا اشرف علی لہڑی، ”حیات شیخ النفسیر، ہندن۔ پنے، 23-24
- 6- مولانا اشرف علی لہڑی، ”حیات شیخ النفسیر، ہندن، پنے، 27-37
- 7- مولانا اشرف علی لہڑی، ”حیات شیخ النفسیر، ہندن، پنے، 38

نثری بدل او، او نامسئلہ خاک

محمد سلیم جاوید*

Abstract:

The given article deals with definition of prose translation and also on pertinent solution of those. The translation in Bravi Language is comparatively new as a result Bravi Translators are unaware of translation techniques. Here are some prose translation problems and their solution are mentoined. Hopefully will be helpful to overcome these problems/ difficulties literary prose translation.

نثری بدل ناول، قصہ، بوگ شوگ، خلقی قصہ خاک، جن و جا تو تا تذکرہ، تنقیدی کاریمیک، سائنسی اوپین پین گڑا تبادلہ پارہ۔ دا اسہ وڑ سینا ادبی تخلیق نہ، ہرائی بدل کروک و کاریم نہ وے داڑان ام کس منکر مننگ کپک نثرنا بدل ام، بدل کروک کہ آسان ع کاریم نس اف۔

ہر بولی ناتینا اسہ جتا و مزاج، گرائمر، دودرو بیدہ، مریک۔ ہرا کہ اولیکو بھلا مسئلہ جوڑ مریک بدل کروک کہ انتیکہ اودے ہومو مزاج نالوز اتے اندن خلوی تمک ہراڑن ہڑ دوسرنا مفہوم اسہ ایلو ان جتا نکلپ۔ گڑاس اندونولوز اریر ہرا کہ بولی تاتینٹ جوڑ کروک او فک او فقا تینا ثقافت ناتینا پیداوار و دا ڈے بدل کروک ع بھاز احتیاط ان کاریم خلوی تمک۔ خاص وڑٹ او فک افسانہ، ناول یا ڈرامہ غاتا سرخیک (Title) مریر۔ ہرا کہ بھاز سخت یا گڑا بھاز وخت ناممکن مریرہ۔ گڑاس دا ہم پارہ کہ بنبت ٹیکسٹ بدلی نادبی بدلی زیات آسان مریک۔ ائسکہ ادبی بدل کروک ع مہارت مریک کہ اوامہ احسا

* ایم۔ فل اسکا لرشعبہ براہوئی جامعہ بلوچستان کوئٹہ

سات، روبیدی گڑاک کل ۽ ڳڻي ٿي سرپند مريڪ هراڪه اونا ڪاريم نا، بخشو۔ عموماً مترجم بهاز گڑا تے
لوزي بدل کنگ کپک معين الدين (۱۹۸۸) صفحہ نمبر 408 ۽ مفهومي بدل کن داوڑ مثال ايٽڪ

- It is Raining cat & Dogs.

۱۔ لوزي بدل:۔ کچڪ وڻشڪ شلنگ ۽۔

۲۔ با محاوره۔ شنه شلنگ ۽۔

۳۔ کھلا ترجمہ:۔ بهاز تيز پر کنگ ۽۔

اسه پين مثال کس داوڑے۔

God with them

۱۔ لوزي بدل۔ خُدا اتيون اوار۔

۲۔ با محاوره:۔ خُدا اوتونيون سنگت ۽۔

۳۔ کھلا:۔ خدا نا اوتون کمک مرے۔

نثري بدل جتا مريڪ نثري تخليق ان انٽسڪه دانا مدام رهنگ نا انحصار همواصل يعني اول تخليق مروڪا
تخريزي آئي ۽۔ پروفيسر سوسن براهوي تينا اسه درشان خيالي نوشته کيڪ که ترجمہ (بدل) نا مثال لپ
انا چھپ انا مثال ۽ راست ته اصل تخليق ۽۔

والٽر (1996) مٺ و بدل نا بابت تينا خيال آتے پانڪ که مٺ و بدل اصل بدل متنگ
کيڪ۔ دانا هو بهو اصل تخليق تون تعلق مفڪ بلڪه بيره داڻي اسه چٽو مفهومي ادا مريڪ۔ بدل ڪروڪ نا
ڪاريم بيره نقل کنگ مفڪ بلڪه هراڪه خيال اصل تخليق اڻي ۽ هو خيال ۽ مستي انگ نہ ۽۔ اوتينا بهيت ۽ پهم
کنگ کن اسه گھول ۽ چشخ کس ڪشڪ هراڊے اوڻجھٽ نا علامت پانڪ۔ اوڻي اودا ثابت کيڪ که مٺو بدل
اصل ٽيڪسٽ ناخوڪان چٽل سيٽي لگڪ۔ اودا وڏا چشخ ۽ ڪشڪ۔

اصل تخليق

مٺ و بدل

داڻي او اصل تخليق و مٺ و بدل نا سيال داري ۽ نشاننگ ۽۔

بدل کرو کا ٹیکسٹ ٹارگٹ لیٹگو تیج پانگک اندن ہر ابولی ٹی بدل مننگ ء اوسورس لیٹگو تیج پانگک آسانی کن دافتے (T.L) او (S.L) ان ظاہر کینہ۔

مُست زمانہ ٹی بدل کروک اک اول (T.L) خوانارہ اوتینا زہن اٹی ایسورہ اوکان گڑ او (S.L) اٹی اوفا مفہومی بدل عجتا وڑٹ کریرہ۔ داگڑا مستی بدل کروک تیکن کا ٹم خل جوڑمس کہ اوکمل ٹیکسٹ ء ہمہ مفہوم وڑٹ بدل کیر۔ واہم اگہ کس تہ مچے بھاز سرسوب مسکہ تو مٹ و بدل اصل تخلیق ان بھاز مرخنگا کہ او قتیٹی بھلومزخ نس مسکہ۔

نثری بدل نامسلہ خاک۔

دن کہ ای عرض کریٹ کہ مٹ و بدل اسہ آسان ء کاریم نس اف۔ ہر بولی ناتینا چندنا اسہ جتا و مزاج، گرا تہر، متل و ساہتا کہ مریرہ بھاز اندن ء گڑا ام مریرہ ہرا کہ اسہ بولی ٹی تواریرو لے ایلو بولی ان اصل بدرء خاص وڑٹ رو بیدنی ء گڑا کہ مثال کن براہوئی ٹی بشینک، ایزک، پڑدرا یا اندو ء پین گڑا کہ۔ کلان بھلا مسلہ بدل کروک کن اندا مریرہ۔ او کوشست تو کیک کہ دافتے اندن بدل کیو کہ اسہ ایلو ان مرختگیپس۔ او دا ہڑدوسرنا نیا مٹ اسہ اندو نو کسر نس پٹک ہراژن ہڑدوسر ابولی تا سا کہ خراب مف۔ انتیکہ ہڑدوسر آٹیکسٹ اک تینا اصل دروشم اٹی موجود ء۔ مثال کن انگریزی بولی ٹی اسہ جملہ نس۔ this is a "book" ء۔ دانا اصل لوزی بدل براہوئی ٹی "داہرے اسہ کتاب نس" مگہ بدل کنگ نہ وخت ء دا دے دا وڑ بدل کنگ مفک۔ بلکہ بولی ناقاہدہ ناروٹ دا، دا وڑ مریک "دا اسہ کتاب اسہ" مُست انا بدلی لوزی نس دا سنا نہ بدل قاہدہ نامطابق مفہومی ام ارے۔ بھاز جا ء مفہومی اولوزی بدلیک دا وڑ ممکن ام مفسہ اندا خاطر ان ننے ہڑدوسر نا جاچ ء هلنگ ان پد مفہومی اولوزی ہڑدوسر ان کاریم ہلوئی تمک۔ بدل نامسخت ام متبادل یا مترادف (اسٹنگا) ہڑدوسر نا گرج ء پرو کروئی مریک گڑا دفن کچین مریک۔ اندا خاطر ان گڑا اس اندو نو ادبی و عالم اریر ہرا فک دا پارہ کہ مٹ و بدل اسہ ناممکن ء کاریم نسے۔ او قتیٹی بین و سٹ (1971) ام اوڑدہ ء او دا قتیکن دا وڑ تینا نظریہ غاتا درشانی ء کیک۔

ا۔ گڑا اس اندو نا لوزا م مریرہ ہرا کہ اصل ایلو بولی تیٹی مننگ کپسہ۔

- مثلاً اگر نین براہوئی ء انگریزی ٹی بدل کین تو نینارو بیدئی گڑا تا امہ مریک کہ اوفتیان بھازاک تا انگریزی ٹی اصل افس دھنکہ بشنک، کرنو، پٹر، ایزک وغیرہ۔
- ۲۔ اندن گرائمرٹ ام اندونواصول مریرہ ہرا کہ ایلو بولی نیش متنگ کپسہ۔
- ہر بولی ناتینا چندنا اسہ جتاؤ گرائمرٹس مریک ہرائی اونا واحد، جمع، مذکر، مؤنث وغیرہ مریرہ۔
- ۳۔ اندن ہر بولی نامتل وساہت، بجازی اونا چندنارو بیدئی جوڑ مرو کو گڑا ء ہرا کہ ایلو بولی نیش متنگ مفسہ۔

کھٹیا

بولی انسان نافطرت نہ بش اسے۔ ہرا کہ اودے ایلوتیان جتا کیک ایڈورڈ سپنز پانک ہیبت، گپ اللہنا کنڈان اسہ گچینو مڈی اسہ۔ ہرادے اگہ جتا کیک او، اونا چندنا مزاج، روبیدہ، گرا ٹمر حدویل وغیرہ اندن اسہ مٹا لُفوک نُس دا ہڑدوسرے اسہ ایلوٹی خلنگ کن بھاز سر جدل خلک۔ دا ہڑدوسرے اسٹ کنگ آ سان ع کاریم نُس اف۔ دن چاء کہ اودے ٹک وڈیکی ء اوڑدہ کنگ کن کوشست کیک۔ دھنو چو ارا بولی مٹنگ کپسہ ہرا کہ اسہ ڈول مریر۔ ہر بولی ناتینا اسہ جتا و ت ب نُس مریک۔ بھازی بدل کروک کاک دا ہیتا تا خیال کپسہ اندا خاطر ان اوقتا بدلیک مٹ و بدل نا اصول آتینا ہرک خنگرہ۔

نثری مٹ و بدل نامسلہ غا تین گڑاس حل۔

مٹ و بدل، بدل پاننگ ناول، افسانہ، ڈرامہ و ایلو گڑاس پین گڑاتا تخلیق نا۔ دا تخلیق ء ولد ازندہ کیک۔ ہرا کہ گڑاس مسلہ بڑزانتنگ اوقتا حل اکن لیوزی (1991) تینا اسہ لیکچر اسیٹی دن پانک۔ او نا اندا لیکچر ء چائے ٹرانسلیشن اینڈ پبلشنگ کو آرپوریشن پدا چھاپ کرے۔

۱۔ ہمو بولی ٹی بدل کنگ ء اوڑن جوانی ٹی واجب مرے یعنی سورس لینگو تچ ان۔

۲۔ ہرادے بدل کنگ ء اونا بابت ام جوانی ٹی معلوم داری تھے یعنی ٹارگٹ لینگو تچ ان۔

۳۔ ہراوڑتا تخلیق اسہ مثلاً اگہ افسانہ یا گڑانا ناول یا اندن پین گڑاسے اونا بابت ام جوانی ٹی معلوم

دارمرے۔

۴۔ ہڑدوسرے بولیک لازم و ملزوم ء اڑدوسرانا گرتمر ناول آتینا جوانی ٹی معلوم دارمرے۔

۵۔ فن ترجمہ نا ٹیکنیک ان ام واجب مرے اوکلان بھلا ہیبت دادے کہ او صاحب اسلوب ام

مرے۔ دا قینی ہرا کہ آخری شرط یعنی صاحب اسلوب مٹنگ دا کلان بھلا واہم ننگ شرط ء اندا وجہ ء دا

خس زیات برا ہوئی بولی ٹی ترجمہ غا کاریم مسونے اونا باوجود ام بھاز کم اندونو بدلی اری ہرا کہ ٹیکنیکی

معیار ء پوروبریرہ۔

کتابیات

۱- منتخبات اخبار اردو-- ڈاکٹر معین الدین عقیل، مقتدرہ قومی زبان اسلام آباد (1988)۔

۲- پروفیسر سون براہوئی، مہر اتا ڈیجھ۔

۳- Benjamin w (1968) illumination(H.Zohn) new yourk shocken

books.

۴- Benveniste , E 1971 problems in genaral linguistics (M.E.Meek,

trans.) University of Miami press coral Gables Florida.

۵- Lui,Z.(1991) Ten lectures on litrary Translation. Beijing: China

Translation & Pulishing corporation.
